



Until we are all equal

Dorastające Dziewczęta w obliczu Kryzysu

Głosy z Ukrainy, Polski i Rumunii

Raport Badawczy

Czerwiec 2024 r.

Plan International

Spis Treści

1. Wprowadzenie	3
1.1 Kontekst kryzysu	4
1.2 Pytania i cele badawcze	5
1.3 Metodologia badania	6
1.4 Etyka i zabezpieczenie	7
1.5 Ograniczenie danych	7
2. Wyniki	8
2.1 Zdrowie psychiczne i dobrostan	9
2.2 Bezpieczeństwo i ochrona przed przemocą	18
2.3 Edukacja	25
2.4 Zdrowie i prawa seksualne i reprodukcyjne	29
2.5 Młodzież i normy płciowe	34
2.6 Udział młodzieży	37
2.7 Wizja młodzieży na przyszłość	40
3. Podsumowanie i zalecenia	42
3.1 Komentarz podsumowujący	42
3.2 Zalecenia	43
Przypisy końcowe	46

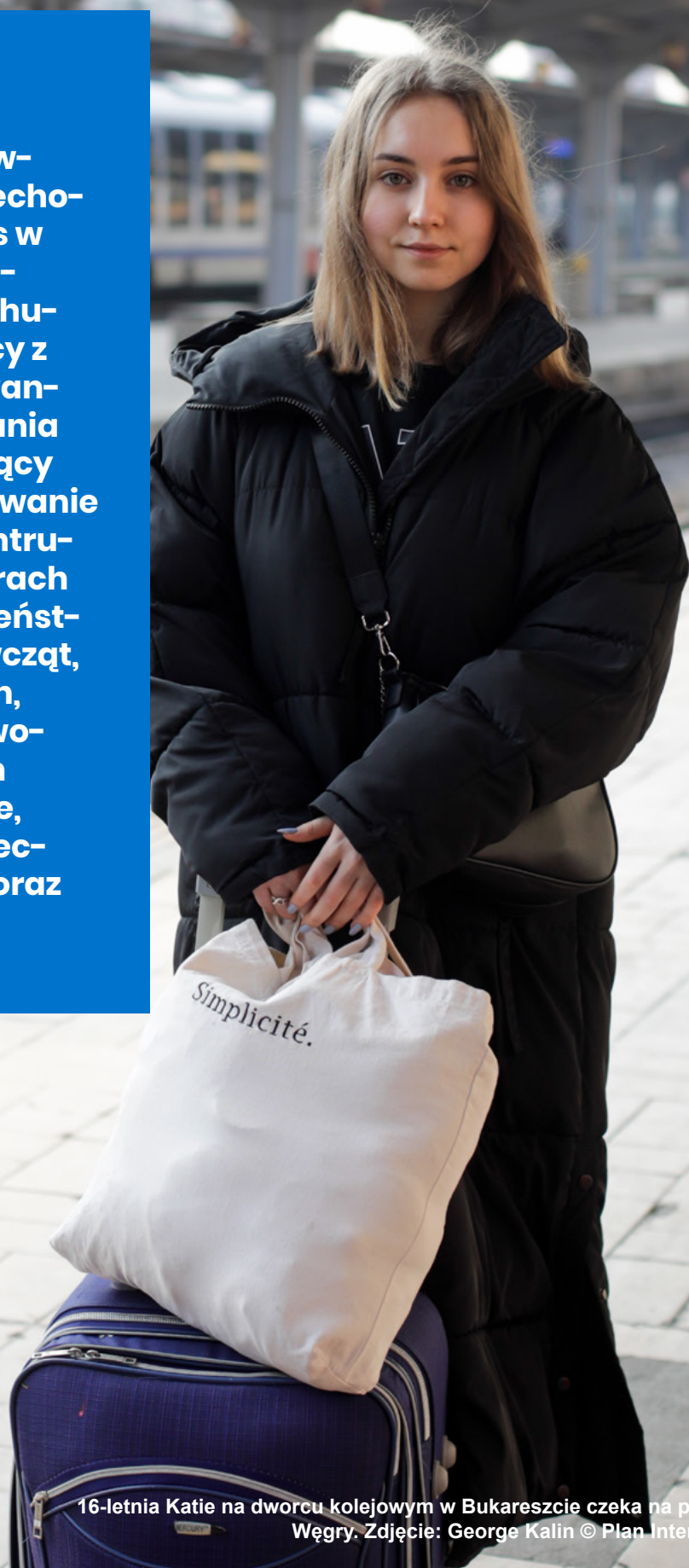
w tym raporcie to pseudonimy. Nie wykonano żadnych fotografii podczas kursu tego badania. Dziewczeta, które występują na zdjęciach w niniejszym raporcie, nie są dziewczętami, które wzięły udział w badaniu.

Wykaz skrótów

DDwK	Dorastające Dziewczeta w obliczu Kryzysu
KES	kompleksowa edukacja seksualna
CSO	organizacja społeczeństwa obywatelskiego
UE	Unia Europejska
FGD	dyskusje w grupie fokusowej
GBV	przemoc ze względu na płeć
TIK	technika informacyjno-telekomunikacyjna
IDPs	osoby wewnętrznie przesiedlone
KII	wywiad z kluczowym informatorem
LGBTIQ+	Lesbijki, Geje, osoby Biseksualne, Transpłciowe, Interseksualne, Queer +
MEB	monitorowanie, ewaluacja i badanie
MHPSS	wsparcie w zakresie zdrowia psychicznego i psychospołecznego
I/NGO	międzynarodowa organizacja pozarządowa
ODI	Instytut Rozwoju Zagranicznego
UNHCHR	Urząd Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Praw
PTSD	zespół stresu pourazowego
SAAP	szybka analiza w aspekcie płci
SRHR	prawa i zdrowie reprodukcyjne i seksualne
ONZ	Organizacja Narodów Zjednoczonych
UNICEF	Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci

1. Wprowadzenie

Zrozumienie tego, w jaki sposób dorastające dziewczęta doświadczają i przechodzą przez trwający kryzys w Ukrainie, zapewnia podstawę dla sektora pomocy humanitarnej do współpracy z dziewczętami w adresowaniu ich obaw oraz zwiększania ich możliwości. Następujący raport ma na celu promowanie tego zrozumienia, koncentrując się nie tylko na obszarach braku poczucia bezpieczeństwa wśród młodych dziewcząt, ale również na sposobach, w jakie one reagują na swoje okoliczności – przy tym walcząc o bezpieczniejsze, bardziej inkluzywne społeczeństwa dla ich samych oraz dla tych w ich pobliżu.



1.1 Kontekst kryzysu

W roku 2024 dwa lata od eskalacji wojny w Ukrainie¹, Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ) oszacowała,² że 14,6 milionów ludzi – to jest 40 procent populacji kraju – potrzebuje wsparcia humanitarnego w obrębie swoich granic. **Blisko 4 miliony ludzi z Ukrainy zostało przesiedlonych.**

W lutym 2024 r. Misja Obserwacyjna Praw Człowieka ONZ w Ukrainie odnotowała 30 457 zweryfikowanych ofiar cywilnych od lutego 2022 r.³ Obejmuje to 1885 ofiar wśród dzieci, z czego 587 zostało zabitych, a 1298 rannych.⁴

Eskalacja wojny zmusiła miliony Ukraińców do znalezienia schronienia w innych krajach, tym samym stając się trzecią co do wielkości populacją uchodźców na świecie, zaraz po uchodźcach z Syrii i Afganistanu.⁵ W roku 2022 wielu uchodźców z Ukrainy szukało schronienia w sąsiednich krajach, w tym w Polsce, Mołdawii, Rumunii, Czechach, na Węgrzech oraz Słowacji.⁶ W 2023 roku liczba uchodźców z Ukrainy zarejestrowanych w Europie wzrosła – z ponad milionem zamieszkujących Niemcy.⁷ Zwiększyła się również liczba uchodźców odnotowanych poza Europą, głównie w Kanadzie i Stanach Zjednoczonych.⁸ Większą część uchodźców z Ukrainy stanowią kobiety, dziewczęta i chłopcy.⁹ Z powodu wprowadzenia stanu wojennego, mężczyźni w wieku od 18 do 60 lat mają zakaz opuszczać Ukrainę.¹⁰

UNHCHR, Agencja Uchodźców ONZ w styczniu 2024 r. odnotowała, że 81 procent uchodźców z Ukrainy odczuwa co najmniej jedną kluczową, niezaspokojoną potrzebę, w tym dostęp do środków utrzymania, opieki zdrowotnej, zakwaterowania oraz wystarczającej ilości pożywienia.¹³ Do tych niezaspokojonych potrzeb przyczynia się szereg czynników, w tym obciążenie zasobów lokalnych społeczności przyjmujących uchodźców, a także bariery językowe uchodźców i ograniczony dostęp do informacji o usługach

Reakcja Planu International na sytuację w Ukrainie

Od roku 2022, Plan International pracuje w **Ukrainie, Mołdawii, Polsce i Rumunii** w ramach partnerskiej reakcji na kryzys humanitarny wynikający z eskalacji wojny w Ukrainie w lutym 2022 r. Dotychczas Plan International dotarł do blisko 650 000 uczestników, w tym 149 000 dziewcząt i 110 000 chłopców, oraz do tej pory współpracował z 49 miejscowymi partnerami.

Zarejestrowani **uchodźcy z Ukrainy** w ramach ochrony tymczasowej



wsparcia.¹⁴ Równocześnie rozwija się kryzys zdrowia psychicznego wśród osób dotkniętych wojną, jednocześnie w i poza Ukrainą. Trzy czwarte (75 procent) dzieci i ludzi młodych zgłasza potrzebę wsparcia psychospołecznego z powodu długotrwałej ekspozycji na przemoc oraz zakłócenia normalności.¹⁵

Na początku 2024 r. około 44 procent domostw uchodźców z Ukrainy zgłosiło, że przynajmniej jedno dziecko w wieku szkolnym nie jest zarejestrowane w lokalnym systemie edukacyjnym.

Do września 2024 r., dzieci te i młodzież stawi czoło zakłóceniom swojej edukacji czwarty akademicki rok z rzędu, przy czym dwa pierwsze lata zakłóceń były spowodowane pandemią COVID-19.¹⁶ W samej Ukrainie 3798 budynków edukacyjnych zostało uszkodzonych oraz 365 całkowicie zniszczonych¹⁷. Ponad 2300 szkół pozostaje zamkniętych z powodów bezpieczeństwa. Prawie połowa uczniów korzysta z edukacji online lub hybrydowej,¹⁸ podczas gdy 40 000 nauczycieli potrzebuje wsparcia w zapewnianiu tego trybu edukacji.¹⁹

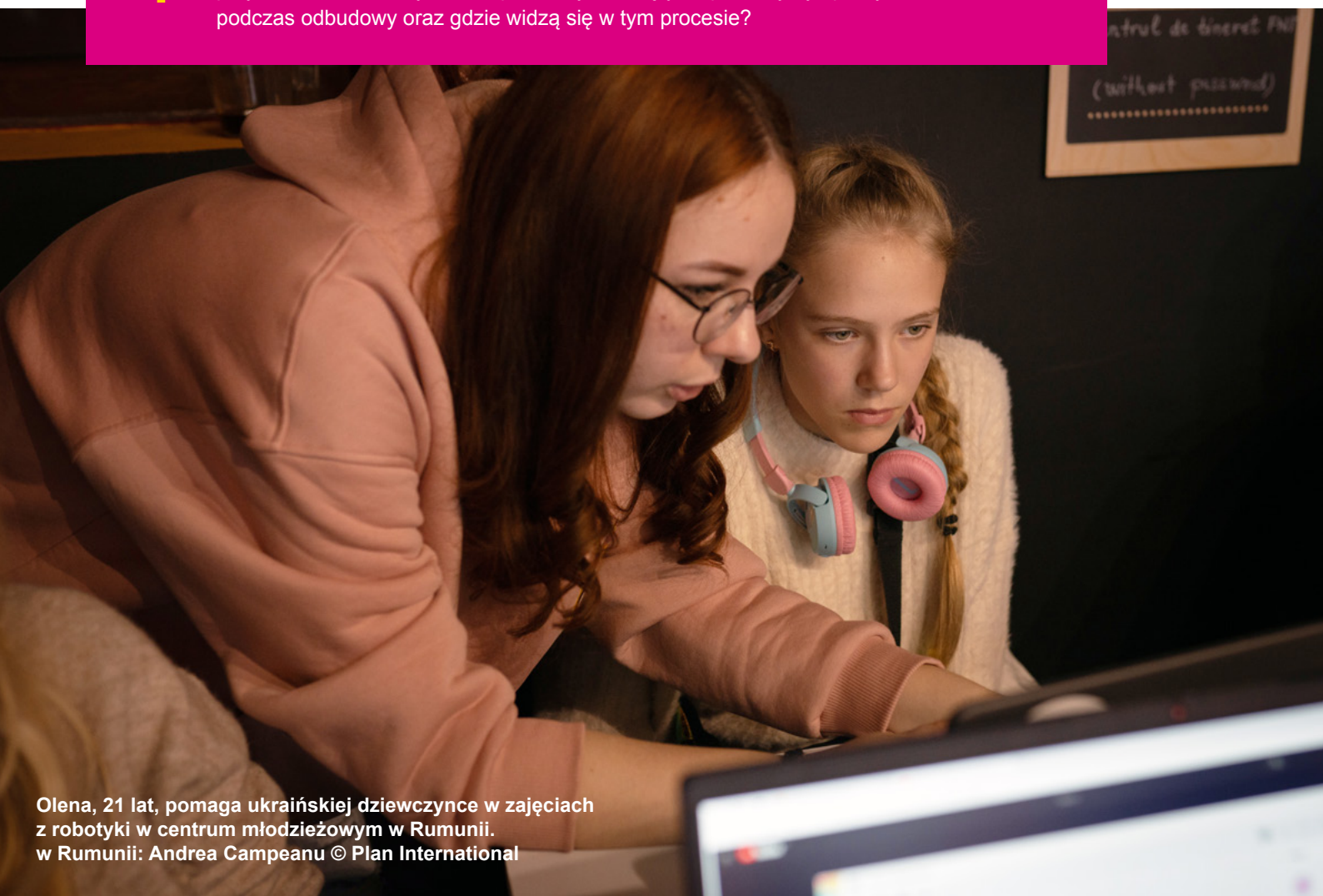
1.2 Pytania i cele badawcze

To badanie dążyło do nagłośnienia głosów dorastających dziewcząt i młodzieży, która została dotknięta kryzysem w Ukrainie. Ma przedstawiać ich perspektywę w kwestiach, które uważają za ważne oraz zrozumienie niuansów, w jaki sposób przechodzą przez wojnę podczas dorastania.

Ten raport przedstawia wyniki badań i zalecenia od samych dorastających dziewcząt dla darczyńców, specjalistów oraz decydentów politycznych, odnośnie do tego, co do jakich kwestii uważają one, że zainteresowane podmioty powinni podjąć działania.

Poniższe pierwotne pytania badawcze zostały wykorzystane w celu realizacji tych celów:

- 1 W jaki sposób dorastające dziewczęta i młodzież w wieku od 10 do 19 lat doświadczyła braku poczucia bezpieczeństwa w Ukrainie, Polsce i Rumunii od czasu eskalacji wojny?
- 2 W jaki sposób dorastające dziewczęta i młodzież określa i doświadcza etap życia, w którym się znajdują oraz jak kryzys, który przeżywają, na to wpłynął?
- 3 Jak dorastające dziewczęta i młodzież uczestniczy i mobilizuje się wokół bezpieczeństwa, społeczno-ekonomicznych i kulturowych kwestii, które wpływają na ich życia?
- 4 Jakie są wizje młodych dziewcząt i młodzieży na pokojową i inkluzywną przyszłość dla Ukrainy? Które problemy uważają, że powinny być priorytetem podczas odbudowy oraz gdzie widzą się w tym procesie?



1.3 Metodologia badania

To badanie korzystało z podejścia jakościowego, partycypacyjnego, w celu zbadania społeczno-ekologicznego środowiska młodzieży, która doświadcza tego kryzysu, jak i również upłciowionych wpływów wojny, które są często pomijane w odpowiedziach humanitarnych.

Dorastające Dziewczęta w obliczu Kryzysu metodologia

Raport Dorastające Dziewczęta w obliczu Kryzysu (DDwK) powstał w ramach [większej serii badań, która](#) badała sytuację w [Południowym Sudanie](#), [Koks Badżar w Bangladeszu](#), [Jeziorze Czad](#), [regionie Sahel](#), [Bejrucie](#), [Ameryce Centralnej i Meksyku](#), oraz [Południowej Ameryce](#). Serie badają wyjątkowy wpływ, który kryzys ma na dorastające dziewczęta; w jaki sposób dziewczęta doświadczają oraz radzą sobie z brakiem poczucia bezpieczeństwa; szczególne oraz wyjątkowe potrzeby młodzieży; oraz możliwości wsparcia dziewcząt w sytuacjach kryzysowych. Ten raport bazuje na poprzednim badaniu DDwK, które udowodniło szczególne słabości dorastających dziewcząt w kontekście kryzysu oraz ich wytrwałość, strategię radzenia sobie i zdolność do odpowiedzi na te kryzysy

1.3.1 Plan badania

Została przeprowadzona kompleksowa analiza dokumentacji trzech krajów badawczych, z udziałem studentów kierunku nauk społecznych z Uniwersytetu Narodowego „Akademia Kijowsko-Mohylańska” w Ukrainie. Warsztaty projektowe były prowadzone wśród dziewcząt w wieku od 15 do 19 lat w każdym kraju badawczym, gdzie uczestnicy udzielili komentarza i zaleceń w kwestiach narzędzi gromadzenia danych. Ostateczne podejście badawcze zostało zgłoszone do przeglądu do Komisji ds. Etyki w Badaniach ODI, instytutu naukowo-badawczego spraw globalnych. Pierwotne narzędzia do gromadzenia danych zostały przetłumaczone i dalej rozpatrywane w szerszym kontekście, podczas szkolenia miejscowych badaczy w Ukrainie, Polsce i Rumunii.

1.3.2 Gromadzenie danych

Ten raport wykorzystuje dane zebrane w trakcie dyskusji w grupach fokusowych oraz wywiadów, które miały miejsce pomiędzy sierpniem a październikiem 2023 roku wśród następujących grup:

257

dorastających dziewcząt, chłopców i ich opiekunów, oraz kluczowych zainteresowanych podmiotów, odpowiadających na kryzys

135 dorastających dziewcząt

67 10 do 14 lat 68 15 do 19 lat

36 chłopców

18 10 do 14 lat 18 15 do 19 lat

30 opiekunów młodzieży

32 refleksyjnych dyskusji w grupach fokusowych (FGD)

56 pół-strukturalne wywiady (KII) ze zróżnicowaną grupą zainteresowanych podmiotów, w tym młode dziewczęta i chłopcy, oraz 15 przedstawicieli organów rządowych, różnych NGO (zarówno międzynarodowych, jak i krajowych), społeczności i sieci wolontariuszy, oraz miejscowych grup społeczeństwa cywilnego.

3 pół-strukturalne wywiady wykorzystujące podejście opowiadania historii zostały również przeprowadzone wśród dziewcząt w wieku od 10 do 19 lat, przedstawione w tym raporcie, jako studium przypadku.

oraz chłopcy zostali podzieleni zgodnie z dwiema kategoriami wiekowymi: od 10 do 14 lat oraz od 15 do 19 lat. Celem tego była dalsza analiza punktu przecięcia wieku z płcią w doświadczeniach młodzieży. Opiekunowie wzięli udział w grupach mieszanych płciowo, poprzez różnorodne metody, w tym grupy fokusowe, pogłębione wywiady oraz historii.

1.3.3 Analiza danych

Dyskusje w grupach oraz wywiady zostały transkrybowane, wyczyszczone i zanonimizowane. Analiza danych została przeprowadzona w języku ukraińskim, rosyjskim, polskim, rumuńskim oraz angielskim. Analiza wykorzystwała ramy DDwK, które skupiały się na kluczowych motywach: ochrona przed przemocą, edukacja, zdrowie i prawa seksualne i reprodukcyjne (SRHR), zaangażowanie, zdrowie psychiczne i wsparcie psychospołeczne (MHPSS) oraz aspiracje dotyczące przyszłości, poprzez soczewkę upciowienia. Dane zostały zakodowane, wykorzystując oprogramowanie do analizy jakościowej Dedoose.

1.4 Etyka i ochrona i przeciwdziałanie przed krzywdzeniem

Plan International zapewnił, że badanie przeprowadzone w Ukrainie, Rumunii i Polsce było zgodne z jego polityką Ochrony Dzieci i Młodzieży oraz Etycznym MEB (monitorowanie, ewaluacja i badanie). Komisja ds. etyki w badaniach ODI przejrzała i zaakceptowała projekt badawczy. Podejście „Nie szkodzić” było kluczową zasadą przewodnią badania, w którym przestrzegano Podstawowego Standardu Humanitarnego w zakresie Jakości i Odpowiedzialności, wraz z jego dziewięcioma głównymi zobowiązaniami. Wszelki udział w procesie badawczym był całkowicie dobrowolny i uzyskano świadomą zgodę oraz akceptację (dla młodszych uczestników) od uczestników. W celu zapewnienia poufności obowiązywały protokoły, które obejmowały wybór odpowiednich lokalizacji i sposobów gromadzenia danych. Osoby zbierające dane zostały przeszkolone w zakresie globalnej polityki ochrony i przeciwdziałania przed krzywdzeniem Plan International. Krajowe zespoły ds. ochrony i przeciwdziałania przed krzywdzeniem były dostępne przez cały proces zbierania danych, z mechanizmami i procesami skierowania dla każdego, kto wymagał dalszego wsparcia.

1.5 Ograniczenie danych

Gromadzenie danych zostało przeprowadzone w odpowiednim miejscowym języku, a transkrypty zostały przetłumaczone na język ukraiński i rosyjski, a następnie angielski. Ten proces mógł spowodować utratę niuansu i znaczenia. Całe gromadzenie danych na terenie Ukrainy było przeprowadzone online,²⁰ co przyniosło za sobą wyzwania spowodowane problemami z połączeniem, w szczególności wśród uczestników z obszarów wiejskich, co w dalszej konsekwencji wywołało zakłócenia ich udziału w aktywnościach grupowych. W tych przypadkach badacze zaproponowali elastyczne grafiki dla uczestników, przekładając grupy fokusowe i wywiady, kiedy zaszła taka potrzeba.

Dołożono starań, aby uwzględnić zróżnicowany przekrój dorastających dziewcząt, w tym dziewcząt romskich, dorastających dziewcząt ze społeczności LGBTIQ+ oraz dziewcząt z niepełnosprawnościami. Jednakże identyfikowanie dziewcząt z grup marginalizowanych, które były zainteresowane udziałem w badaniu w Polsce, okazało się szczególnym wyzwaniem,²¹ ograniczając włączenie różnorodności doświadczeń młodzieży dotkniętej wojną. Niektórzy uczestnicy od 13 do 14 roku życia czuli, że przy dyskusjach powinni być połączeni z grupą wiekową od 15 do 19 lat, oraz czuli się mniej zaangażowani, uczestnicząc z grupą 10 do 12 latków. W odpowiedzi na pytania, które badały wiedzę oraz postawę wobec zdrowia, oraz prawa seksualnego i reprodukcyjnego, występowało pewne wahanie, w szczególności wśród dorastających chłopców. Chociaż te pytania zostały sformułowane w porozumieniu z młodymi dziewczętami w wieku od 15 do 19 lat, faza projektowa konsultacji przyniosłaby korzyści przy włączeniu wszystkich płci oraz grup wiekowych.



2. Wyniki

Następujące części przedstawiają wyniki badania w kwestii: bezpieczeństwa oraz ochrony przed przemocą, zdrowia psychicznego, edukacji, zdrowia i praw seksualnych i reprodukcyjnych, oraz uczestnictwa i aktywizmu dziewcząt. Ostatnia część bada spojrzenie dziewcząt na ich przyszłość oraz przyszłość Ukrainy.



2.1 Zdrowie psychiczne i dobrostan

2.1.1 Jaki wpływ na zdrowie psychiczne młodzieży ma wojna oraz przesiedlenia?

Dorastające dziewczęta i młodzież dyskutowały na temat tego, jakie **katastrofalne skutki** na zdrowie psychiczne i dobrostan psychospołeczny ma trwająca wojna w Ukrainie. **Emocjonalny wstrząs** spowodowany przesiedleniami, utratą członka rodziny i przyjaciół oraz zakłócenia w edukacji i innych sceneriach społecznych, wszystko to miało ogromny wpływ na młodzież z Ukrainy, Polski i Rumunii.

Stres i lęk napędzany doświadczeniami wojny

„W moich snach słyszę bomby, wtedy budzę się, płacząc, nie wiedząc gdzie w tym momencie jestem.”

Mykola, Dziewczyna, 10–14, Ukraina

„Czasami czuję, że wszystko jest okej. Ale czasami czuję, że jestem w kryzysie emocjonalnym. Ciągle doświadczam wznosów i upadków.”

Yuriy, Chłopiec, 15–19, Polska

Dorastające dziewczęta i chłopcy w obszarach pod atakiem lub na linii frontu, takich jak drugie co do wielkości ukraińskie miasto Charków, w pobliżu granicy rosyjskiej, są głęboko dotknięte przez ciągłą obecność niebezpieczeństwa, w szczególności stres emocjonalny i mechanizmy radzenia sobie. Personel I/NGO oraz organizacji społeczeństwa obywatelskiego (CSO) w Ukrainie zauważył wzrost niepokoju wśród młodzieży dotkniętej wojną. Utrzymujący się stres i niepokój, wraz z oczekiwaniem na negatywne wydarzenia, znacznie podniosły poziom napięcia wśród nastolatków na Ukrainie. Usługodawcy, którzy pracują z młodzieżą, również przekazali zauważalny spadek ich pewności siebie, wiary w swoje możliwości oraz nadziei na lepszą przyszłość.

Dostęp do swoich regularnych systemów wsparcia społecznego jest osłabiony, mimo że bezpieczeństwo



jest priorytetem. Nauczanie online, ograniczone interakcje społeczne oraz zwiększone środki bezpieczeństwa zakłócają ich rutynę i przyczyniają się do wzrostu cierpienia emocjonalnego. Jak podkreślają to opiekunowie, radzenie sobie w tych okolicznościach często wymaga wsparcia psychologicznego.

„Znajdujemy się w pobliżu linii frontu Charkowa, więc bezpieczeństwo jest dla nas priorytetem. Jednakże nasze dzieci są w ciągłym stresie. Naprawdę wierzę, że wsparcie psychospołeczne jest bardzo potrzebne w tym momencie.”

Opiekunka, Ukraina

Wiele dorastających dziewcząt i chłopców, którzy znajdują się w krajach przyjmujących uchodźców, zgłosiło poczucie dodatkowego stresu i presji, związane z pozostawieniem członka rodziny w Ukrainie, w szczególności opiekunów, którzy zostali powołani lub zostawieni w obszarach pod atakiem, lub na linii frontu.

„Byłam bardzo smutna i przerażona, kiedy po raz pierwszy tu przyjechaliśmy. Ponieważ zostawiliśmy naszego tatę w Ukrainie. Wciąż się bardzo boję, że kiedyś coś mu się stanie. Chciałabym, żebyśmy byli razem, jak kiedyś.”

Adriana, dziewczyna, 10–14, Polska

Personel pracujący z młodzieżą przekazał, że stres i lęk skutkuje w obserwowalne wyzwania, z różnicami w tym, jaki wpływ ma to na dziewczęta w zależności od ich grup wiekowych. Wśród dorastających dziewcząt z grupy wiekowej od 10 do 14 zanotowano szczególne trudności w skupianiu się na zadaniach, zarówno akademickich, jak i innych rodzajów aktywności. Starsza młodzież (15 do 19) dodatkowo zademonstrowała oznaki, że utrzymujące się stany napięcia i stresu wpływają na ich samopoczucie, pewność siebie i ogólny dobrostan.

„[...] dla dziewcząt w wieku od 15 do 19 lat, problemy ze skupieniem się i koncentracją przejawiają się na wiele sposobów, w tym problemy ze zbieraniem myśli, zaangażowaniem w aktywności lub naukę, oraz doświadczanie huśtawki nastrojów. Towarzyszy temu często poczucie apatii i brak pewności siebie. Podczas gdy 10–14-latkowie mogą łatwiej się adaptować, starsze dziewczęta mogą przejawiać bardziej wyraźne wahania nastrojów.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Dorastające dziewczęta w wieku od 15 do 19 wyraziły głębokie poczucie tęsknoty za ich znajomym otoczeniem oraz dzienną rutyną, która została zakłócona przez eskalację wojny. Dziewczęta również dyskutowały w sprawie tego, jak przesiedlenia i zakłócenie ich życia społecznego sprawiły, że ciężko jest utrzymywać przyjaźnie na dystans, co dalej tworzy niepewność co do tego, czy to życie i te relacje powrócą do normalności.

Eskalacja wojny również dostarczyła dodatkowego stresu dla opiekunów. Pogłębia to cierpienie psychiczne, co może postawić więcej wyzwań przy wspieraniu emocjonalnych i psychologicznych potrzeb młodzieży w ich opiece.

Przypadek 1: Olesya, Ukraina

Olesya ma 16 lat i należy do społeczności LGBTIQ+. Mieszka w Kijowie, stolicy Ukrainy, w ramach przesiedlenia ze swojego domu. Jej życie, kiedyś przepełnione szkolną rutyną i czasem poświęconym na hobby, znacząco się zmieniło z powodu wojny, która trwa w jej kraju. Tak Olesya opisuje mieszkanie w stanie ciągłej niepewności: **„Teraz każdy dzień jest nieprzewidywalny. Nigdy nie wiesz, kiedy wybuchnie następna bomba.”**

Przed wojną dni Olesyi były zorganizowane i przewidywalne: szkoła, pozaszkolne zajęcia i czas wolny z przyjaciółmi. Lecz, kiedy wojna się nasiliła i alerty bombowe stały się częstsze, jej życie przeszło na nauczanie zdalne i w niepełnym wymiarze godzin. **„Ciężko jest skupić się na szkole, kiedy zawsze wysłuchujesz syren,”** przyznaje. Wojna nie tylko przyniosła urazy fizyczne, ale również psychiczne wyzwania. Olesya mówi o zwiększonym lęku, gdzie stan ten zwiększył się przez rzeczywistość bombardowania i zagrożeń, które ze sobą przynoszą. **„Czasami czuję, że wojna nie jest tylko na zewnątrz, lecz również w mojej głowie.”**

Olesya mieszka ze swoją mamą i babcią oraz tłumaczy, że przy nich czuje się bezpiecznie i otrzymuje od nich wsparcie. Jednakże opisuje skomplikowaną relację z innym członkiem jej bliskiej rodziny, który wywołuje u niej lęk i wpływa na jej tożsamość i samoekspresję: **„Jest to, jak chodzenie po cienkiej linii, próbując utrzymać równowagę między tym kim jestem a kim [mój członek rodziny] oczekuje, że będę.”** Olesya powiedziała, że presja społeczna i tradycyjne oczekiwania w Ukrainie mocno ją obciążają. Otwarcie mówi o seksizmie, który szerzy się w jej społeczeństwie i o tym, jak wojna wzmocniła tradycyjne role płciowe co miało wpływ na jej życie: **„W Ukrainie bycie kobietą, w szczególności ze społeczności LGBTIQ+, oznacza walkę na wielu frontach.”**

Wśród wielu wyzwań, w tym zagrożeń bezpieczeństwa fizycznego, zakłóceń w nauczaniu, dyskryminacji, piętnowania i napiętych stosunków rodzinnych, Olesya odnalazła akceptację w nowym otoczeniu przyjaciół i swoim zaangażowaniu w NGO w Kijowie. Ta zmiana w jej środowisku społecznym dostarczyła jej przetrzeź, gdzie jak mówi, czuje się bardziej komfortowo i rozumiana, w przeciwieństwie do jej przeszłych doświadczeń dyskryminacji i homofobii. **„Odnalezienie ludzi, którzy mnie akceptują taką, jaka jestem, było jak odnalezienie oazy na pustyni.”** Kontynuuje rozwijanie swoich zainteresowań, takich jak kryminalistyka i granie na gitarze oraz odnajduje sposoby na przystosowanie się do zmieniających się okoliczności. **„Odmawiam wojnie, żeby mnie zdefiniowała. Jestem kimś więcej niż wyłącznie statystyką w tym konflikcie.”**

W tym środowisku zmiany i wyzwań Olesya aktywnie angażuje się w swoją społeczność, wspierając inicjatywy, które są zgodne z jej wierzeniami i wartościami. Jej wizja przyszłości jest kierowana odwagą, zdolnością adaptacji i dążeniem do zmiany społecznej. **„Wierzę w Ukrainę, w której każdy bez obaw może być sobą.”**

„Czasami czuję, że wojna nie jest tylko na zewnątrz, lecz również w mojej głowie.”



Zwiększony lęk wśród młodzieży z niepełnosprawnościami

Personel NGO, pracujący z dorastającymi dziewczętami z niepełnosprawnościami, dotkniętymi wojną, tłumaczy, że te dziewczęta stawiają czoło zwiększonemu poziomowi stresu i lęku, z powodu wcześniej istniejących barier, takich jak wyłączenie społeczne i ograniczone możliwości instytucjonalne dla specjalnego wsparcia, w tym brak środków finansowych i zasobów ludzkich. Według przedstawiciela NGO społeczna izolacja jest ogromnym problemem w czasie wojny, ponieważ znaczące relacje z kolegami mogą już okazać się wyzwaniem dla dziewcząt z niepełnosprawnościami, które mogą borykać się z barierami uczestniczenia w społecznych aktywnościach. Wojna wywołała zakłócenia w spójnych strukturach wsparcia, sieciach społecznych oraz kluczowych usługach, takich jak sesje terapeutyczne, co może negatywnie wpłynąć na zdrowie psychiczne dziewcząt.

„Dorastające dziewczęta z niepełnosprawnościami doświadczają znaczących problemów ze zdrowiem psychicznym, takich jak wysoki poziom lęku i stresu, spowodowane zagrożeniem bezpieczeństwa i ochrony. Głównie są wyłączone z jakiegokolwiek środowiska społecznego, co powoduje ich izolację.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą z niepełnosprawnościami, kobieta, Ukraina

Personel, pracujący z młodzieżą z niepełnosprawnościami w Ukrainie, podkreśla to, jak odgłosy bomb i strzelanin mogą szczególnie destabilizować młodzież z niepełnosprawnościami intelektualnymi, która zamieszkuje obszary pod atakiem lub linii frontu – a w niektórych przypadkach może wywoływać silne ataki paniki. Młodzież z fizycznymi niepełnosprawnościami, która ma trudności w dotarciu do schronów, odczuwa zwiększone poczucie lęku i bezbronności.

Doświadczenia młodzieży ze społeczności LGBTQ+

Uczestnicy badania opisali wcześniej istniejące homofobiczne i transfobiczne postawy w Ukrainie, zgłaszając, że słyszeli dyskryminujące twierdzenia w szkołach, domach i mediach.

„Jestem w dobrych stosunkach z nauczycielem języka angielskiego, ponieważ jestem jej ulubionym uczniem. Lecz pewnego dnia powiedziała, że ludzie LGBTQ+ są chorzy psychicznie. Zaczęła przytaczać Sodomę i Gomorę. Myślę sobie spoko i co by się stało, gdyby dowiedziała się, że należę do tej społeczności.”

Ksenia, LGBTQ+ dziewczyna, 15–19, Ukraina

„Nie uważam, że to dobry pomysł, aby rozmawiać z każdym o mojej orientacji seksualnej, z kolegami z klasy lub nauczycielami.”

Tanya, LGBTQ+ dziewczyna, 15–19, Ukraina

Młodzież ze społeczności LGBTQ+ w czasie kryzysu stawia czoła szczególnym wyzwaniom psychospołecznym, z powodu wrogości, z którą zmagali się przed rozpoczęciem wojny. Lęk przed piętnowaniem i dyskryminacją może powstrzymać młodzież przed szukaniem wsparcia zdrowia psychicznego oraz może nasilać poczucie izolacji i pogłębiać negatywne strategie radzenia sobie. Według personelu CSO pracującego z młodzieżą LGBTQ+, niektórzy mogą uciekać do samoizolacji, nadużywania substancji lub samoizolacji, aby radzić sobie ze spotęgowanymi skutkami, powstającymi ze stresu życia w społeczeństwie, które ich nie akceptuje, zinternalizowanym piętnowaniem oraz emocjonalnym żniwem ukrywania własnej tożsamości. W szczególności dla lesbijek, ich względna niewidzialność w społeczeństwie może oznaczać, że usługodawcy mają trudności w zidentyfikowaniu dziewcząt, które potrzebują pomocy. Przy barierach w zakresie zasobów i logistyki napotykanym przez usługodawców w Ukrainie w związku z wojną, mówi się, że wiele lesbijek jest pozostawionych samych sobie.

2.1.2 Jakie są doświadczenia integracji przesiedlonej młodzieży?

Bariery językowe zostały wymienione przez dorastające dziewczęta, jako częste wyzwanie w Polsce i Rumunii.

Wyzwanie barier językowych

Bariery językowe zostały również zgłoszone w Ukrainie, ponieważ wiele z wewnątrzprzesiedlonych dziewcząt pochodzi z obszarów rosyjskojęzycznych i mogą nie mówić po ukraińsku. Dla dziewcząt, które doświadczyły przesiedlenia, problemy komunikacyjne w ich nowych lokalnych społecznościach wpływają na różne aspekty ich życia, w tym ich życia społecznego i ogólnego dobrostanu. Dla wielu bariery językowe przyczyniły się do poczucia izolacji i braku przynależności. W niektórych przypadkach zgłoszono, że bariery językowe negatywnie wpływają na ich edukację. Różnice kulturowe pomiędzy Ukraińcami a lokalnymi społecznościami mogą się również wzmocnić przez ograniczoną komunikację:

„Stawiłam czoła wielu wyzwaniom w Polsce, w szczególności związanych z językiem, różnicami kulturowymi i miejscowymi zwyczajami, które nie były mi znajome. Brakuje mi wiedzy na temat historii i legend polskich, co ostatecznie sprawiło, że ciężiej było mi nawiązać kontakt z miejscowymi dziewczynami ze społeczności.”

Olena, dziewczyna, 10–14, Polska

Wydaje się, że młodsi nastolatki w Polsce mają mniejsze trudności z nauką języka polskiego, niż ich starsi koledzy. Jednakże mimo kilku podobieństw pomiędzy Ukraińcami a Polakami, dla wielu nastolatków, nauka całkowicie nowego języka okazała się wyzwaniem. Dziewczęta zgłosiły przypadki nękania i dyskryminacji w szkole, spowodowanej ich ograniczoną płynnością językową.

„Język polski jest językiem, z którym dobrze sobie radzę, więc nauka jego jest dla mnie fajna. Ale dla mojej koleżanki z klasy bardzo trudno jest nauczyć się szybko polskiego, więc nie było to miłe, kiedy inni ją za to karcili. Nie uważałam, że to było sprawiedliwe. Polskie dzieci również nie traktowały jej miło. Ale teraz wszystko idzie ku lepszemu! Nauczyciele i inne dzieci są bardzo dla mnie mili i wszystko lubię dużo bardziej.”

Kateryna, dziewczyna, 10–14, Polska

Wśród uczestników, w tym uchodźcy i dziewczęta z miejscowych społeczności, oraz specjaliści, pracujący z młodzieżą, bariery językowe doświadczane przez dziewczęta w Rumunii zostały zgłoszone jako krytyczny problem, wpływający na ich integrację i ogólny dobrostan. Starsze dziewczęta (15 do 19 lat) zgłosiły w szczególności problemy w nauce rumuńskiego, natomiast wydaje się, że młodsze nastolatki przebyły płynniejszą i prostszą drogę nauki nowego języka – podobny schemat odnotowano w Polsce. Dla dziewcząt uchodźczyń, zarówno w Polsce, jak i w Rumunii, luka językowa ogranicza znaczące interakcje pomiędzy nimi a ich kolegami z miejscowych społeczności, wpływając na ich życia społeczne i psychiczny dobrostan.

„Na początku wojny nawiązałam kontakt z nastolatkami z rodzin uchodźców z Ukrainy. Z mojego doświadczenia widziałam, że młodsze dziewczyny, na początku były bardziej przestraszone, ale szybko się zaadaptowały. Jednakże starsze nastolatki wciąż starają się zintegrować, ponieważ bariery językowe wydają się ich bardziej przytłaczać.”

Iryna, rumuńska dziewczyna, 15–19, Rumunia



Doświadczenia zastraszania i nękania przesiedlonej młodzieży

Dorastające dziewczęta, które doświadczyły przesiedlenia w Rumunii i Polsce, zgłosiły bycie celem mowy nienawiści i zastraszania z powodu ich narodowości. Często incydenty te mają miejsce w miejscach publicznych, kiedy dziewczęta, rozmawiające w swoim rodzimym języku zostały usłyszone.

„Podszedł do mnie i powiedział »W moim kraju będziesz do mnie mówić, rozmawiaj po rumuńsku«. Zdjął swoją koszulkę, miał najwyraźniej odręcznie narysowaną swastykę. Chodził z symbolem nazistowskim, wskazując na nasze twarze, mówiąc z korzyścią dla Putina.”

Erika, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Przesiedlona młodzież z Ukrainy, która mówi w języku rosyjskim, również spotyka się z zastraszaniem i nękaniami. Dla Mirosławy w Polsce zastraszanie doprowadziło do zmiany jej zachowania, jako środka ochronny:

„Nie zawsze czuję się komfortowo, rozmawiając po rosyjsku. Kiedy byłam w autobusie i rozmawiałam z mamą, polska babcia spojrzała na mnie. Spytała się mnie, czy jestem z Ukrainy. Zaczęła mnie po cichu wyzywać. Teraz, jeśli ludzie na mnie patrzą, staram się mówić ciszej. Myślę, że nie powinnam się tego wstydzić, ale dla własnego bezpieczeństwa, lepiej jest być cicho.”

Mirosława, dziewczyna, 15–19, Polska

Trixie zgłosiła również, że nie czuje się bezpiecznie w Polsce z powodu bycia świadkiem zastraszania i napaści na ukraińskiego kolegę z klasy przez jego rówieśników, co według niej było związane z tym, że mówił po rosyjsku:

„Nie czuję się bezpiecznie. Chłopiec z Ukrainy z ostatniej klasy jest ciągle poniżany przez swoich kolegów z klasy. Pobili go w toalecie i nazwali Rosjaninem, ponieważ mówi po rosyjsku. Powiedziałam o tym nauczycielowi. Zganiła mnie za pójście do chłopięcej toalety. Ostatecznie nikt nic nie zrobił. Ostatnio widziałam go z siniakiem na twarzy i rozcięciem nad ustami.”

Trixie, dziewczyna, 10–14, Polska

Doświadczenie Trixie również podkreśla, jak poczucie zagrożenia może się zwiększyć przez brak reakcji na te incydenty ze strony autorytetów, takich jak nauczyciele.

Dorastające dziewczęta zarówno w Rumunii, jak i w Polsce odczuwają pewien poziom wrogości wśród niektórych z ich miejscowych społeczności. Viktoria w Rumunii wskazała, że jest to połączone z poczuciem niechęci do uchodźców, którzy otrzymują wsparcie, a

nie pracują; Angelina zgłosiła, że podczas wykonywania prac wolontaryjnych doświadczyła i była świadkiem agresji ze strony pracowników ratusza, skierowanej ku Ukraincom.

„To widzieliśmy wśród naszych ludzi [którym] pomogliśmy. Istnieje wiele przypadków, gdzie Rumuni narzekali, ponieważ nie chodzimy do pracy. A przecież mamy matki, które po raz pierwszy w życiu, zostały same z dziećmi. Nikt nie pomaga. Jeśli pomagają, nie jest to pomoc, której potrzebujesz.”

Viktoria, dziewczyna, 15–19, Rumunia

„Mówiąc o instytucjach, jesteśmy również wolontariuszami w ratuszu, gdzie Ukraińcy wnioskuje o pieniądze na zakwaterowanie... mogę powiedzieć, że borykamy się z takimi sytuacjami nawet ze strony pracowników ratusza... pracujemy tam jako tłumacze, widzimy dużo agresji z ich strony, w kierunku Ukraińców.”

Angelina, dziewczyna, 15–19, Rumunia

W Polsce Mariia stwierdziła, że odbiera, że nagłe przybycie uchodźców z Ukrainy nie zostało dobrze przyjęte przez niektóre miejscowe społeczności. Zasugerowała, że wrogość może stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa dla uchodźców:

„Wydaje mi się, że to [Polacy] nie przywykli do zmiany otoczenia. [Polacy] byli zszokowani przyjazdem takie wielu Ukraińców. [Polacy], którzy mają negatywne nastawienie w stosunku do Ukraińców mogą być niebezpieczni.”

Mariia, dziewczyna, 15–19, Polska

Dziewczyny w Rumunii również wyraziły poczucie „inności” spowodowane tym, w jaki sposób są odbierani, jako uchodźcy w goszczącym kraju. Począwszy od poczucia, że jako Ukraińcy są traktowani mniej priorytetowo niż ich gospodarze, po sugestię, że Ukraińcy są odczłowieczani ze względu na swój status uchodźców.

„Niektórzy ludzie mogą nie traktować mnie lub ogólnie Ukraińców zbyt dobrze, ponieważ Ukraińcy się tu wprowadzili. Może nawet czują, że nie jesteśmy tak naprawdę ludźmi, ale wyłącznie uchodźcami.”

Zhanna, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Diana również zaobserwowała, że traktowanie uchodźców nie zawsze jest równe, w zależności od ich narodowości lub rasy:

„Myślę, że wciąż mamy dużo szczęścia jako uchodźcy w Europie, ponieważ są uchodźcy, na przykład z Bliskiego Wschodu, którzy są traktowani tak źle, jak to tylko możliwe ze względu na dyskryminację rasową. Więc myślę, że wciąż mamy w pewnym stopniu szczęście, ponieważ mamy biały kolor skóry.”

Diana, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Kontrastujące kultury i perspektywy wpływają na integrację

Nastolatki w Polsce wyraziły szczególny dystans oraz brak integracji z ich lokalnymi społecznościami, w większym stopniu niż chłopcy. Dziewczęta często łączą to z barierami językowymi i różnicami kulturowymi, w tym kontrastującymi zainteresowaniami i perspektywami ich polskich kolegów, które dziewczęta z Ukrainy często krytykują:

„Z tego, co widzę sposób, w jaki Polacy myślą i się zachowują jest zupełnie inny od naszego. Mają swoje własne sposoby na robienie rzeczy. Również często otrzymuje mieszane sygnały. Wydają się być otwarci na rozmowę, ale również bardzo chłodni, kiedy próbujesz.”

Tamara, dziewczyna, 15–19, Polska

W kilku przypadkach dziewczęta wyjaśniły, że nie czują się częścią polskiego społeczeństwa ze względu na przekonanie, że nie są mile widziane, a nawet że są w niebezpieczeństwie ze względu na swoją narodowość:

„Nie czuję się częścią społeczeństwa, ponieważ większość [Polaków] nie lubi Ukraińców.”

Liza, dziewczyna, 15–19, Polska

„Miałam znajomą, która została pobita. Ona i jej towarzystwo [koledzy] szli, mówiąc coś głośno i [jakaś grupa Polaków] nękała ich z powodu ich narodowości. Ostatecznie, wszystkich pobili. Nie mogłam zrozumieć, jak i dlaczego to się wydarzyło.”

Kamila, dziewczyna, 15–19, Polska

Podczas gdy wiele dziewcząt, które wzięły udział w tym badaniu, zgłosiło wyzwania związane ze spójnością społeczną, jasne jest również, że doświadczenia nastolatek w Polsce i Rumunii nie są jednorodne. Niektóre dziewczęta zgłaszały zarówno pozytywne, jak i negatywne doświadczenia, podczas gdy inne nie zgadzały się ze swoimi koleżankami, które krytkowały odbiór ze strony społeczności przyjmujących, zamiast tego opisując, o ile lepiej czują się, odkąd opuściły Ukrainę:

„Niektórzy [Polacy] nie lubią Ukraińców i rozmawiają o tym w miejscach publicznych. Grupa chłopców przychodziła na moje podwórko, mówiąc zawsze ‘Chwała Putinowi’, ‘Chwała Rosji’. Niektórzy, z drugiej strony, są bardzo wyrozumiali, wręczają prezenty. W Fundii była babcia, z którą rozdawaliśmy wspólnie ciasteczka na Nowy Rok. Zaprzyjaźniliśmy się i daliśmy sobie prezenty.”

Asya, dziewczyna, 10–14, Polska

„Moja sytuacja jest odwrotna. Ja na przykład, czuję się tu spokojniej. Nawet wieczorami, kiedy jestem przestraszona, sama wracam do domu bez żadnych problemów. Oczywiście dziwni ludzie są wszędzie, ale bardziej bałam się spacerować w Ukrainie.”

Liliya, dziewczyna, 15–19, Rumunia

2.1.3 Jakie mechanizmy radzenia sobie wykorzystuje młodzież oraz do jakiego wsparcia ma dostęp?

Podczas tych wymagających czasów młode dziewczęta i chłopcy zgłosili zaadoptowanie różnych mechanizmów radzenia sobie w celu zwalczenia swojego stresu, strachu i lęku.

Mechanizmy radzenia sobie młodzieży

Podczas tych wymagających czasów młode dziewczęta i chłopcy zgłosili zaadoptowanie różnych mechanizmów radzenia sobie w celu zwalczenia swojego stresu, strachu i niepokoju. W Ukrainie dziewczęta w wieku od 15 do 19 lat wyłamały, jak angażują się w poszczególne aktywności, aby zarówno odwrócić swoją uwagę od trudnej rzeczywistości wojny, jak i stworzyć poczucie normalności i spokoju. Te aktywności obejmują czytanie, słuchanie muzyki, rysowanie i spacerowanie z przyjaciółmi. Kilka dziewcząt w wieku od 15 do 19 lat w Ukrainie podkreśliło, że wyzwania, których doświadczają, zwiększyły ich odporność na długotrwały stres, a niektóre wskazały, że ich pewność siebie wzrosła dzięki aktywnemu angażowaniu się w strategię radzenia sobie z codziennymi wyzwaniami.

„Książki pomogły mi radzić sobie z moim lękiem. Teraz, kiedykolwiek czuję się nerwowo, zaczynam czytać. Również słuchanie muzyki i spacerowanie z przyjaciółmi uspokaja mnie i daje mi spokój.”

Sonia, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Mimo że dorastające dziewczęta i chłopcy wykazali podobne poziomy zainteresowania w angażowaniu się w tego typu aktywności dla swojego lepszego samopoczucia, dziewczęta jednocześnie zgłosiły cieszenie się z aktywności domowych, na takim samym poziomie, jak z tych na świeżym powietrzu, chłopcy zaś wyrazili większą preferencję aktywności na świeżym powietrzu. W Ukrainie chłopcy w wieku od 10 do 14 lat szczególnie wykazali skłonność do aktywnego udzielania się w aktywności offline oraz podjęli się odegrania istotniejszej roli w tworzeniu

i dołączaniu do grup rówieśniczych wśród swoich lokalnych społeczności. Według członka personelu I/ NGO taka tendencja utrzymuje się nawet, kiedy chłopiec jest wewnętrznie przesiedlony; obserwacje sugerują, że chłopcom jest w jakiś sposób łatwiej zaadaptować się do nowej społeczności poprzez nawiązywanie stosunków społecznych, niż dziewczynom. Przedstawiciel lokalnego CSO, pracujący z młodzieżą na Ukrainie wskazał, że ta łatwość integracji jest po części spowodowana tym, że chłopcy często są zachęceni do bycia towarzyskim oraz oczekuje się, że będą się dzielić i angażować we wspólne zainteresowania i pasje z innymi chłopcami w ich wieku.

Podczas gdy wiele dziewcząt-uchodźczyń w wieku od 10 do 14 lat w Polsce i Rumunii wykazywało objawy zespołu stresu pourazowego (PTSD), stresu i lęku, niektóre dziewczęta zgłaszały stosunkowo niższy poziom stresu z powodu mniej poważnych zagrożeń dla bezpieczeństwa i ochrony od czasu opuszczenia Ukrainy. Zaangażowanie we wspólne zainteresowania, takie jak rysowanie i pisanie stały się kluczowymi narzędziami w zarządzaniu stresem, wśród młodych dziewcząt-uchodźczyń w wieku od 10 do 14 lat w Polsce i Rumunii.

„Moje emocje nie są już tak intensywne, jak wcześniej. Początkowo, trudno było mi radzić sobie po przeprowadzce do Polski. Jednakże zbudowanie nowych znajomości i angażowanie się w aktywności społeczne poprawiły mój nastrój.”

Nika, dziewczyna, 15–19, Polska

Według opiekunów, ci w wieku od 10 do 14 lat wykazują bardziej adaptacyjne zachowania oraz płynniejsze przejścia do swoich nowych społeczności w Rumunii, w odróżnieniu od ich starszych kolegów w wieku od 15 do 19 lat. Pomimo doświadczania zakłóceń w swoich dziennych rutynach – zmiana, która została



potwierdzona, jako ta, która negatywnie wpływa na zdrowie psychiczne – wydaje się, że dziewczęta-uchodźczynie w wieku od 10 do 14 lat radzą sobie z przywróceniem zorganizowanych harmonogramów, odkąd przyjechały do Rumunii. Opiekunowie zgłosili zaobserwowanie pozytywnych skutków, wynikających z rzeczy, takich jak codzienne i tygodniowe rutyny, regularne uczęszczanie do szkoły i udział w wydarzeniach społecznych.

Opiekunowie podkreślali w szczególności korzyści płynące ze zorganizowanych zajęć fizycznych, takich jak taniec, sport i uczestnictwo w kulturze, nawet z barierami językowymi i w nieznanym otoczeniu, pomagając nastolatkom ukierunkować ich energię i utrzymać stabilność emocjonalną.

Te aktywności nie tylko dostarczają poczucie sensu, ale również pomagają wzmocnić ich polskie i rumuńskie umiejętności językowe oraz zaadaptować się do nowej społecznej i kulturowej dynamiki.

„Młodzież, zarówno chłopcy, jak i dziewczęta potrzebują więcej aktywności, aby udzielać się towarzystwu. Jest to wystarczająco trudne z powodu barier językowych. Organizacje powinny przynajmniej zwiększyć ilość tych aktywności dla dobra ich zdrowia oraz integracji.”

Opiekunka, Rumunia

Rola rodziny i przyjaciół w zmniejszeniu niepokoju

Zarówno dziewczęta, jak i chłopcy w wieku od 10 do 14 lat szczególnie podkreślili, jak ważna jest pomoc członków rodziny i przyjaciół, w zmniejszeniu ich poziomu lęku:

„Kiedy się boję, biegnę do mojej mamy, aby się przytulić. Jej towarzystwo zawsze sprawia, że czuję się bezpieczniej i spokojniej.”

Tatiana, dziewczyna, 10–14, Ukraina

„Tak, myślę, że to znajomi i rodzina. W zasadzie to prawie najlepsze wsparcie.”

Vitaly, chłopiec, 10–14, Rumunia

Wielu nastolatków zgłosiło, że przebywanie w zaufanym środowisku społecznym, zarówno wśród znajomych, jak i rodziny, stwarza poczucie emocjonalnego komfortu. Wsparcie od matek było wielokrotnie podkreślane, przy czym wiele młodych dziewcząt wymieniało swoje mamy, jako największe wsparcie. Podczas gdy członkowie rodzin mogą odgrywać ważną rolę we wsparciu emocjonalnego zdrowia, przedstawiciel NGO również

podkreślił, że opiekunowie mogą mieć ograniczoną wiedzę w kwestii stanów zdrowia psychicznego oraz oni również potrzebują wsparcia, aby móc rozpoznać potrzeby nastolatków oraz zidentyfikować, kiedy mogą potrzebować profesjonalnego wsparcia psychospołecznego.

Również przyjaciele dla dziewcząt i chłopców w wieku od 10 do 19 lat, odgrywają znaczącą rolę przez udzielanie informacji, pomoc w radzeniu sobie z trwającymi zagrożeniami oraz propozycje towarzystwa. Ponadto chłopcy przekazali, że humor i adaptowanie się do nowych sytuacji w towarzystwie bliskich pomaga im radzić sobie emocjonalnie.

Negatywne mechanizmy radzenia sobie

Według niektórych opiekunów młodzież wpada również w pułapkę negatywnych mechanizmów radzenia sobie aby uporać się ze stresem i lękiem. Na Ukrainie opiekunowie zgłosili wyraźny wzrost korzystania z elektronicznych papierosów, jest częstym problemem wśród płci. Wczesny dostęp do nich przyczynia się do tego wzrostu wśród młodzieży, w szczególności w wieku od 15 do 19 lat.

„Od [eskalacji wojny] dorastające dziewczęta i chłopcy zaczęli palić elektroniczne papierosy. Te produkty są legalnie sprzedawane w sklepach, co powoduje zaburzenia snu wśród młodzieży.”

Opiekun, Ukraina

Spędzanie długiego czasu w internecie na telefonach w nocy zostało odnotowane, jako kolejny negatywny mechanizm radzenia sobie, który wpływa na jakość snu. Doprowadza to w niektórych przypadkach do zaburzeń snu oraz pogłębiania problemów związanych ze zdrowiem psychicznym, z którymi borykają się dziewczęta i chłopcy. Dziewczęta w wieku od 15 do 19 lat zgłosiły przyswojenie niektórych negatywnych mechanizmów radzenia sobie, takich jak palenie i spędzanie wielu godzin w internecie.

„Mam problemy z paleniem papierosów. Kiedy znajduję się w bardzo stresującej sytuacji, bardzo chcę zapalić. Po prostu bardzo chcę mi się palić. Od niedawna staram się to kontrolować. Zdałam sobie sprawę z tego, że mi to nie pomaga, może mam wrażenie, że przez chwilę czuję się lepiej, ale nawet zauważyłam, że odczuwam przez to więcej niepokoju.”

Sofia, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Istnieją przesłanki, które wskazują na to, że stres i lęk kierowany wojną może przyczyniać się do zaburzeń odżywiania wśród młodych dziewcząt a, tak jak stwierdziła Oleksandra, w połączeniu z presją społeczną, opartą na własnym wyglądzie, może to spowodować więcej stresu i lęku.

„Mimo to, że czuję, że poradziłam sobie z tym, czego doświadczyłam podczas wojny, wciąż bardzo wpływa to na moje myśli. Więc zaczęłam dużo jeść, a potem ciągle odczuwałam presję zrzućcia wagi. Wszystkie te wzloty i upadki negatywnie na mnie wpływają. W związku z tym, że rosnę i doświadczam zmian hormonalnych, nawet nieznaczne przybranie na wadze staje się dla mnie dużym problemem. Natychmiastowo uruchamia to myśli, że potrzebuję więcej ćwiczyć lub mniej jeść.”

Oleksandra, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Luki w zaopatrzeniu usług zdrowia psychicznego

Młode dziewczęta i ich opiekunowie zwrócili uwagę na ogromną lukę w ich dostępie do usług wsparcia psychospołecznego oraz podkreślili kluczową potrzebę tego wsparcia:

„Myślę, że potrzebujemy wsparcia od psychologa, który może pomóc nam uporać się z naszymi obawami przez indywidualne lub grupowe konsultacje.”

Darya, dziewczyna, 10–14, Rumunia

„Myślę, że pouczanie nas o zdrowiu psychicznym nie pomaga nam. Potrzebujemy kogoś, kto nas wysłucha i nas wesprze. Udzieli nam porady.”

Nastya, dziewczyna, 15–19, Polska

Bardzo niewiele młodych dziewcząt, które wzięły udział w tym badaniu, zgłosiło otrzymywanie profesjonalnego wsparcia zdrowia psychicznego. Prawie wszystkie dorastające dziewczęta-uchodźczynie w Polsce i Rumunii podkreśliły, że otrzymały wyłącznie emocjonalne wsparcie od swoich opiekunów, rodzeństwa, innych członków rodziny lub przyjaciół, podczas gdy żadna z nich nie otrzymała profesjonalnego wsparcia, pomimo stwierdzenia potrzeby dostępu do tych usług. Tylko kilka z dziewcząt, które wzięły udział w badaniu, było świadomych darmowych usług zdrowia psychicznego dostępnego dla nich, przy czym wiele wierzyło, że będą musiały płacić za dostęp do wsparcia psychospołecznego.

„Od początku wojny stres wywołuje u mnie bóle i zawroty głowy. Mój lekarz przypisuje te symptomy do stresu, ale wciąż nie jest jasne, jak mam sobie z tym radzić. Dodatkowo spotkanie się z psychologiem nie jest dla mnie rozwiązaniem, ze względu na przeszkody finansowe. Jest to za drogie, żebym mogła sobie na to pozwolić.”

Sonya, dziewczyna, 15–19, Polska

Wiele dziewcząt w wieku od 10 do 19 lat w Polsce i Rumunii uznało wagę profesjonalnego wsparcia zdrowia psychicznego dla młodych osób, w szczególności

indywidualnych terapii. Niektóre zgłosiły, że są świadome świadczeń dla dorosłych oraz wyraziły potrzebę wsparcia zdrowia psychicznego kierowanego do młodzieży.

„Być może to, o czym dyskutujemy jest w dużej mierze związane ze zdrowiem psychicznym. Wydaje się, że ten problem ostatnio nie przykuwa dużej uwagi, ponieważ minęło już półtora roku [odkąd zaczęła się wojna]. Nie jestem pewna, czy istnieje szczególne wsparcie zdrowia psychicznego dla dorastających dziewcząt. Podczas gdy, w niektórych organizacjach miały miejsce inicjatywy dla dorosłych, ważne jest, aby pamiętać, że jako młode dziewczynki, my również stawiliśmy czoła znaczącym wyzwaniom emocjonalnym, możliwe, że nawet bardziej z racji zwiększonego poziomu stresu, którego każdy doświadcza.”

Tanya, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Przedstawiciel lokalnego CSO w Polsce, które oferuje awaryjne wsparcie psychospołeczne dla młodych dziewcząt, zauważył, że dziewczęta w wieku od 15 do 19 lat często decydują się na szukanie pomocy późnymi wieczorami, kiedy ich opiekunowie już śpią. Ten wybór sesji, odbywających się późno w nocy, wskazuje na potrzebę prywatności i sugeruje również, że dziewczęta unikają dzielenia się tym, jakim zmaganiem stawiają czoła, ze swoimi opiekunami, ponieważ decydują się ukrywać swoje sesje konsultacyjne.

„Dzieci często do mnie dzwonią w nocy, kiedy ich opiekunowie śpią. Czasami opiekunowie budzą się, kiedy rozmawiamy i słyszę, jak kłócą się ze swoimi córkami w kwestiach korzyści naszych sesji. Słyszę ich, jak dyskutują.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Polska

Dla niektórych nastolatków internet umożliwia im niezależny dostęp do profesjonalnego wsparcia, którego potrzebują, bez zaangażowania ich opiekunów. Jednakże tak jak podkreślił przedstawiciel CSO, pracujący z młodzieżą, dla dziewcząt, które mieszkają w zmarginalizowanych społecznościach, które nie mają takiego samego poziomu dostępu do technologii i internetu, jak ich rówieśnicy, to wsparcie jest poza zasięgiem:

„Mocno wierzę w ważność zdrowia mentalnego i psychospołecznego dla wszystkich, dostrzegając, że istnieje wiele luk w edukacji. Trauma wojny – pociski, okupacja – wywołało u wielu PTSD, co podkreśla pilną potrzebę dostępu do psychologicznego wsparcia. Jest to temat, który należy podkreślić, lecz wciąż to istotne wsparcie zostaje poza zasięgiem w społeczności romskiej, gdzie często występuje brak wiedzy/świadomości, bez potrzebnej technologii do skorzystania z tych usług.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Przypadek 2: Mikayla, Rumunia

Mikayla to 19-letnia dziewczyna z Charkowa, Ukrainy, która znalazła schronienie w Jassy, Rumunii. Mikayla opisuje, jak drastycznie zmieniło się jej życie z powodu wojny. Przed wojną Mikayla była bardzo towarzyska i lubiła się uczyć, spędzać czas ze znajomymi i pogłębiać swoją pasję do rysowania. Wyraźnie pamięta czasy, kiedy mogła swobodnie spacerować i rozmawiać ze znajomymi, w przeciwieństwie do jej obecnej sytuacji, kiedy to lęk i niepewność są codzienną rzeczywistością.

Brak bezpieczeństwa w Ukrainie zmusił ją do opuszczenia swoich znajomych, życia towarzyskiego i otoczenia. Mimo że przeprowadzka do Rumunii oznaczała bezpieczeństwo, Mikayla tłumaczy, że przyniosło to również ze sobą nowe wyzwania, w tym ograniczona komunikacja, a co za tym idzie ograniczone relacje z kolegami z nowej społeczności. Uważa, że bariera językowa jest głównym powodem, powstrzymującym ją od nawiązywania nowych znajomości i angażowania się w swoje nowe społeczne środowisko, co sprawia, że czuje się odizolowana:

„Czuję się samotna. Nie znam języka... Nie mam przyjaciół w Rumunii... Rozmawiam wyłącznie z moją mamą, babcią i tatą.” Mikayla powiedziała, że spędza czas na rozmyślaniu o swoim przeszłym życiu i przyjaźniach: **„Tęsknię za swoimi przyjaciółmi. Chodziliśmy na spacer, rozmawialiśmy.”**

Mikayla opisała swój typowy dzień, który obecnie spędza z rodziną albo samotnie. Zaczyna swoje poranki, pomagając мамie, wyprowadzając psa i oglądając telewizję. Jednak popołudnia przynoszą trochę odetchnienia, kiedy to poświęca się swojej miłości do rysowania. Rysowanie jest dla niej kluczowym punktem i działa jako mechanizm radzenia sobie z wyzwaniami i stresem, które przynosi nowe życie. **„Rysuję... To moje jedyne hobby.”**

Dla Mikayli, która spędzanie czasu z rodziną traktuje jako oderwanie od rzeczywistości, ważne jest wsparcie od matki, ojca i babci: **„Spędzanie wartościowego czasu z moimi opiekunami pomaga mi zapomnieć o skutkach wojny. Czuję się mniej samotna, kiedy z nimi rozmawiam.”** Jednak brak kręgu znajomych w Rumunii poważnie wpływa na jej zdrowie psychiczne. **„Ale wciąż czuję się samotna. Trudno jest nie mieć żadnych przyjaciół.”**

Mikayla jest niepewna w kwestii przyszłości. Wojna nie tylko zakłóciła jej życie codzienne, ale również przyniosła ze sobą niepewność w kwestii długoterminowych planów i marzeń. Wybór powrotu do domu wciąż pozostaje jej najgłębszym marzeniem. **„Chciałabym wrócić do Ukrainy,”** mówi. Wraz z tym, jak Mikayla stara się ustabilizować swoje życie w Rumunii, jej historia podkreśla, jak ogromny wpływ ma wojna na młodzież, bardzo często zmieniając ich życia i marzenia na głęboko odczuwalne sposoby. **„Jest ciężko... Wszystko się zmieniło.”**

„ Czuję się samotna. Nie znam języka... Nie mam przyjaciół w Rumunii... ”



2.2 Bezpieczeństwo i ochrona przed przemocą



2.2.1 Jakim kluczowym zagrożeniom bezpieczeństwa stawia czoło młodzież?

Młode dziewczęta i chłopcy oraz ich opiekunowie z trzech krajów badawczych dyskutowali o tym, jak eskalacja wojny wpłynęła na ich poczucie bezpieczeństwa. Obawy dotyczące ochrony dziecka wniesione przez uczestników różnią się pomiędzy tymi, którzy mieszkają na Ukrainie, a tymi w Polsce i Rumunii.

Kluczowe zagrożenia bezpieczeństwa na Ukrainie

Na Ukrainie przeważającą obawą, podkreśloną przez uczestników było zagrożenie własnego bezpieczeństwa, spowodowane bombardowaniem i przemocą bezpośrednio związaną z wojną.

„Bezpieczeństwo jest dla nas priorytetem.”

Opiekunka, Ukraina

Stawianie bezpieczeństwa, jako priorytet nad wszystkim było podkreślane przez opiekunów, w szczególności w miastach bliskich linii frontu, jak Charków. Opiekunowie w różnych lokalizacjach na Ukrainie wytłumaczyli, że zagrożenia dla zdrowia fizycznego i psychicznego młodzieży, spowodowane bombardowaniami, szerzej ograniczają ich możliwości do przemieszczania się. Niebezpieczeństwo stworzone eskalacją wojny w ten sposób znacząco wpłynęło na wolność przemieszczania się młodych dziewcząt i chłopców.

Młode dziewczęta i chłopcy podzielili się swoim lękiem przed bombardowaniami oraz wpływem wojny na ich poczucie bezpieczeństwa, często opisując stany paniki i lęku. Ich obawy skupiały się na nieprzewidywalności ataków oraz dostateczności schronów.

„Nasza rodzina myślała, że może moja mama, mój młodszy brat i ja możemy wyjechać za granicę. Aby zapewnić nam jakiś stopień bezpieczeństwa. Ponieważ obecnie na Ukrainie jest bardzo ciężko z powodu stanu wojny, jest

bardzo strasznie. Nawet mój młodszy brat zaczął o tym częściej mówić. Na przykład, kiedy słyszymy alarm, zaczął często pytać ‘Mamo, czy latają rakiety? Powinniśmy iść teraz do schronu?’ Takie sytuacje sprawiają, że nie czuje się bezpiecznie w Ukrainie.”

Sofia, dziewczyna, 10–14, Ukraina

„Było naprawdę strasznie. W naszej miejscowości rakietę przeleciała przez okno. Staram się tym nie martwić i mówię sobie, że powinniśmy usłyszeć w wiadomościach ostrzeżenie, informujące nas o tym, kiedy i skąd będą nadchodzić...”

Vadym, chłopiec, 15–19, Ukraina

Wojna sprawiła, że geografia bezpieczeństwa jest codziennie rozważana przez młodzież na Ukrainie. Wyrazili obawy w kwestiach braku schronów w swoich społecznościach, w szczególności na obrzeżach miasta i we wioskach, gdzie odległość do schronów może być ogromna.

„Mamy tylko trzy schrony, a dwa z nich są w centrum miasta... powiedzmy, że spadają na nas pociski, a nie mamy żadnego schronu.”

Vasyl, chłopiec, 10–14, Ukraina

Zagrożenia bezpieczeństwa wpływają na edukację młodzieży w Ukrainie

Młodzież i ich opiekunowie na Ukrainie dyskutowali, jak ciągle zakłócenia spowodowane potrzebą szukania schronów wpływają na zdolność młodzieży do uczęszczania do szkół na Ukrainie oraz zdobywania spójnego wykształcenia. Młodzież na Ukrainie wytłumaczyła, że czują, że bezpieczniej jest w domach, niż w szkole, z powodu zagrożeń stawianych przez bombardowania. Dorastające dziewczęta opisały chaotyczną scenę edukacyjną, gdzie uczniowie „ciągle uciekają z klas do piwnicy. I tak przez cały dzień” (Oksana, dziewczyna, 10–14, Ukraina). Rzeczywistość życia w czasie wojny z częstymi bombardowaniami i potrzebą przeniesienia się do schronów zakłóca edukację młodzieży oraz zwiększa poczucie niebezpieczeństwa w przestrzeni szkolnej.²²

Dziewczęta i ich opiekunowie na Ukrainie zgłosili preferencje dla zdalnego nauczania ze względu na te obawy bezpieczeństwa, podkreślając priorytet ochrony dobrego samopoczucia fizycznego.

„W szkole na przykład, kiedy rozpoczynają się syreny bombowe, nauczyciele po prostu mówią »Dzieci musicie iść do piwnicy!« I po prostu siedzimy w piwnicy przez cały czas. Dlatego moi opiekunowie popierają nauczanie zdalne, żeby dziewczęta i chłopcy nie musieli chodzić do szkoły. Obawiają się, że będziemy mieli zajęcia na miejscu i będziemy musieli chodzić do piwnicy.”

Sofia, dziewczyna, 10–14, Ukraina

Zwiększone ryzyko z powodu mniejszego nadzoru w domu

Poczucie bezpieczeństwa nastolatków w Ukrainie jest zagrożone nie tylko przez bombardowania, ale także przez zwiększone obciążenie ich opiekunów, zwłaszcza samotnych kobiet, z powodu wojny. Opiekunowie mogą być zmuszeni do przedkładania zaspokajania podstawowych potrzeb nastolatków nad nadzorem nad nimi, co może zwiększać pewne zagrożenia dla ochrony dzieci. W trakcie wywiadów kilka przedstawicieli I/NGO oraz lokalnych CSO zgłosiło wątpliwości, że młodzież w tych gospodarstwach domowych angażuje się w niebezpieczne aktywności, takie jak gotowanie na gazie lub obchodzenie się z chemikaliami. Zmniejszony nadzór dorosłych zwiększa ryzyko wypadków oraz naraża młodzież na zagrożenia, z którymi mogą nie być w stanie poradzić sobie samodzielnie.

„Samotni opiekunowie odczuwają trudności w reagowaniu na wszystkie potrzeby i obowiązki, które na nich spoczywają. Wielu z nich pracuje w ciągu dnia, z dala od domu. W międzyczasie sytuacja zmusza młodzież [do] opieki nad młodszym rodzeństwem lub do wykonywania obowiązków domowych, co może stworzyć poważne zagrożenia ochrony dla dzieci.”

Międzynarodowy przedstawiciel NGO, kobieta, Ukraina

Ochrona dzieci może być mniej skuteczna dla bezbronnych grup

Przedstawiciele I/NGO oraz lokalnych CSO, pracujący z młodzieżą na Ukrainie podkreślili zwiększoną bezbronność pewnych grup: małoletni pozbawieni opieki, młode dziewczęta i chłopcy z niepełnosprawnościami, młodzież przeniesiona z instytucji na Ukrainie do Rumunii lub Polski oraz dziewczęta z mniejszości etnicznych, takich jak Romowie. Ta młodzież stawia czoło wielu warstwom zagrożeń – od zakłóceń ich systemów wsparcia do

narażenia na potencjalną przemoc – ponieważ wojna zaostrzyła istniejące słabości.

Personel NGO dyskutował na temat kluczowych obaw ochrony dla młodzieży z niepełnosprawnościami, powstałych w wyniku wojny, takich jak trudności z dostępem do bezpiecznego zakwaterowania i uczestniczenie w ewakuacjach, konieczne dla ich bezpieczeństwa fizycznego. Według przedstawicieli lokalnych CSO, aby dziewczęta i chłopcy z niepełnosprawnościami mogli zaspokoić swoje potrzeby, są oni często zależni od swoich opiekunów i innych członków rodziny, równoległe z zewnętrznym wsparciem. To wsparcie rodzinne zostało naruszone, ponieważ wojna zakłóciła struktury gospodarstw domowych oraz sytuacje ekonomiczne, podczas gdy usługodawcy wsparcia zewnętrznego borykają się z zidentyfikowaniem dziewcząt i chłopców z niepełnosprawnościami, ponieważ są oni często odizolowani.

Według personelu NGO dorastające dziewczęta i chłopcy z niepełnosprawnościami, którzy mieszkają w placówkach opiekuńczych zmagają się z szerszymi trudnościami. Wielu nastolatków w placówkach opiekuńczych było wcześniej wystawionych na niepokojące warunki i leczenie, w tym zaniedbanie i brak środków, jeszcze przed wojną.²³ Personel NGO podkreślił, że wiele młodych dziewcząt i chłopców z niepełnosprawnościami w placówkach opiekuńczych, w szczególności na obszarach dotkniętych kryzysem we wschodniej Ukrainie, zostało ewakuowanych do bezpieczniejszych stref, a wielu przekroczyło granice. Jednakże poruszyli również problem młodzieży, która pozostaje w bardziej odległych rejonach Ukrainy, wymagającej bardziej kompleksowego wsparcia.²⁴

Niektóre z dziewcząt i chłopców są przywiązani lub zostawieni w łóżkach bez żadnej aktywności, trzymane w ciemnościach w słabo wietrzonych pokojach z niedostatecznym personelem, co skutkuje powstawaniem nieprzyjemnego zapachu... Członkowie personelu, którzy pracują w placówkach opiekuńczych, nie mają niezbędnych środków i wiedzy, aby zaradzić temu zachowaniu co prowadzi do obezwładniania dziewcząt i chłopców przez większość dnia. Potrzebne jest natychmiastowe działanie, aby zapewnić bezpieczeństwo dziewcząt i chłopców w odległych placówkach.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Homofobia and transfobia zwiększa zagrożenia bezpieczeństwa młodzieży

Młode dziewczęta i chłopcy w wieku od 15 do 19 lat z Ukrainy dyskutowali o spotęgowanych formach dyskryminacji, którym czoło często stawiają osoby LGBTIQ+, kiedy ich tożsamość krzyżuje się z innymi marginalizowanymi sytuacjami, takimi jak



Dominika, 16 lat, i jej przyjaciółka przeglądają razem telefon na Ukrainie. Zdjęcie: Mychajło Myszczenko © Plan International

mniejszości rasowe i etniczne lub klasa społeczna. Ta interseksjonalność może skutkować wieloaspektową podatnością na zagrożenia, co sprawia, że ich potrzeby w zakresie bezpieczeństwa są złożone i wyjątkowe. Uczestnicy powiedzieli, że zauważyli mniejszą homofobię wśród młodych ludzi w porównaniu do wcześniejszych pokoleń na Ukrainie; jednakże zarówno młodzież, jak i personel CSO wskazali, że piętnowanie i dyskryminacja skierowana do członków społeczności LGBTQ+ i niechęć w wielu przestrzeniach pozostają powszechne w wielu obszarach społeczeństwa – zarówno przed, jak i od czasu eskalacji wojny. Jeden przedstawiciel CSO zaznaczył, że dostrzeganie społeczności LGBTQ+ zwiększyło się do pewnego stopnia, poprzez udział w służbie wojskowej, co powiedział, że mogło zmniejszyć występowanie piętnowania i dyskryminacji w kierunku społeczności w niektórych obszarach miejskich – jednak negatywne postawy wciąż utrzymują się, szczególnie w obszarach wiejskich na Ukrainie.

„W szkole, w pracy i innych edukacyjnych instytucjach jest dość niebezpiecznie. Teraz nasz poziom homofobii stopniowo się zmniejsza. Jest to wieloletnia praca, ale jest niebezpieczna.”

Yana, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Eskalacja wojny pogłębiła istniejące słabości członków społeczności LGBTQ+ na Ukrainie. Osoby, które mogą wahać się przed ujawnieniem swojej tożsamości płciowej lub orientacji seksualnej ze względu na strach przed stygmatyzacją i dyskryminacją, mogą napotkać trudności w znalezieniu bezpiecznego schronienia i dostępie do podstawowych potrzeb, gdy wymagane są dane osobowe.²⁵ Może to być kluczowe wyzwanie w szczególności dla osób transpłciowych, jeśli ich dokumenty nie są zgodne z ich tożsamością płciową. Przedstawiciel lokalnej organizacji społeczeństwa obywatelskiego na Ukrainie wyraził zaniepokojenie faktem, że członkowie społeczności LGBTQ+, w szczególności kobiety, transseksualne kobiety i transseksualne dziewczęta, byli narażeni na przemoc w schronach przeciwbombowych.

„Niektóre z nastoletnich dziewcząt, które padły ofiarą przemocy ze względu na płeć, zgłosiły się do schronów. Jednak wiele z nich zostało odrzuconych w momencie, gdy kierownictwo schronu zdało sobie sprawę, że są osobami LGBTQ+. Niestety, taka dyskryminacja naraża młodzież LGBTQ+ na większe ryzyko.”

Lokalny CSO, pracujący ze społecznością LGBTQ+, kobieta, Ukraina

Dostęp do rzetelnych i potwierdzających informacji w kwestii tożsamości i zdrowia może ratować życie młodzieży LGBTQ+, a internet może pomóc młodzieży pokonywać wyzwania, uzyskiwać dostęp do usług oraz budować odporność na negatywne wiadomości społeczne.

„Młodzież LGBTQ+ [w wieku] od 10 do 14 lat jest w okresie poznawania samego siebie. W związku z tym nieustannie szukają informacji z wielu źródeł, w szczególności online, co pozwala im zdobywać informacje, które pomagają im zrozumieć doświadczenia, przez które przechodzą i łączyć się z kolegami z podobnymi biologicznymi, behawioralnymi i emocjonalnymi wyzwaniami. Internet, jako kanał dla tej młodzieży odgrywa rolę ratującą życie.”

Lokalny CSO, pracujący ze społecznością LGBTQ+, kobieta, Ukraina

Ten sam przedstawiciel CSO wyjaśnił jednak, że chociaż Internet może stanowić dla nastolatków LGBTQ+ koło ratunkowe w poszukiwaniu społeczności i informacji, stwarza on również ryzyko narażenia na przemoc, wykorzystywanie i dezinformację. Przedstawiciele organizacji poinformowali również, że młodzież, z którą pracują, może obawiać się i niechętnie mówić o swoich doświadczeniach związanych z przemocą, podkreślając potrzebę stworzenia wspierających środowisk, w których osoby mogą bezpiecznie dzielić się swoimi doświadczeniami i otrzymywać potrzebną im pomoc.

2.2.2 Jak przemoc seksualna i ta ze względu na płeć wpływa na młodzież?

Młode dziewczęta w Ukrainie, w Polsce i Rumunii zgłosiły ekspozycję na wielokrotne, złożone zagrożenia związane z ochroną, w tym **przemoc na tle płciowym w domu**, w internecie i w miejscach publicznych. W Rumunii i Polsce dziewczęta zgłosiły alarmujący wskaźnik ekspozycji na **molestowanie seksualne**, zarówno osobiście, jak i online, do takiego poziomu, że te doświadczenia wydają się być **normalizowane przez wielu, tak samo, jak ciężar środków bezpieczeństwa, które podejmują, aby się chronić**.

Lęk przed przemocą seksualną

Młode dziewczęta z trzech krajów badawczych wyraziły mocne obawy o doświadczanie przemocy seksualnej. Kiedy spytane o swoje poczucie bezpieczeństwa i ochrony, obawy w kwestii gwałtu i inne formy napaści seksualnej zostały wniesione przez dziewczęta w zarówno wczesnym, jak i późniejszym dojrzwaniu (w wieku od 10 do 19 lat). W niektórych przypadkach na Ukrainie dziewczęta wyraziły większe obawy przed przemocą seksualną niż przed niebezpieczeństwem spowodowane samą wojną.

„Martwię się tym, ponieważ miałam już takie doświadczenia na Ukrainie. Był chłopak, który mnie śledził i chciał mnie pocałować. Uderzyłam go i szybko pobiegłam do domu... teraz moim największym koszmarem jest gwałt.”

Rico, dziewczyna, 10–14, Polska

Dla dziewcząt takich jak Rico, która obecnie mieszka w Polsce, obawy te wpływają na jej codzienne życie, ponieważ poczucie zagrożenia prowadzi ją do nadmiernej czujności:

„Podejrzewam każdego przechodnia, który na mnie patrzy, że spiskuje przeciwko mnie. A kiedy ktoś patrzy na mnie bardzo długo, myślę że będzie mnie śledził do mojego domu, że złapie mnie za rogiem, zabije lub nawet zgwałci.”

Zalecenia dziewcząt w kwestii, jak sprawić, że ich społeczności będą bezpieczniejsze, również wskazują na odczuwanie niebezpieczeństwa w domach, przy czym niektóre sugerowały, że strażnicy powinni czuwać przy ich domach, jak i również powinny zostać zamontowane ukryte kamery i

„Boję się chodzić sama ze względu na historie o atakach.”

„zamki, których nie da się złamać”

Jisu, dziewczyna, 10–14, Polska

Dorastające dziewczęta w Ukrainie zgłosiły również, że czują się niepewnie, ponieważ uważają, że istnieje przewaga sprawców przemocy seksualnej i innych przestępstw, a także brak ochrony policyjnej i sprawiedliwości dla ofiar:

„Czuję się bezpieczna w 80 procentach, ponieważ gwałciciele są wszędzie, co nie daje mi spokoju i nie pozwala mi to czuć się komfortowo w środowisku, w którym się znajduję.”

Olena, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Dziewczęta zgłosiły zmianę swoich zachowań ze względu na strach przed atakiem, w szczególności unikanie wychodzenia w nocy i chodzenia samotnie. Zarówno w Ukrainie, jak i w Rumunii szczególną uwagę zwracano na fakt, że ulice są nieoświetlone, a przez to jeszcze bardziej niebezpieczne dla dziewcząt - w Ukrainie wiązało się to z przerwami w dostawie prądu związanymi z wojną. W niektórych przypadkach poczucie niepewności wynikało z osobistych doświadczeń molestowania seksualnego i napaści. Jednak dziewczęta wskazywały również, że ich obawy rozwinęły się po usłyszeniu historii o innych doświadczających przemocy:

„Boję się chodzić sama ze względu na historie o atakach.”

Jisu, dziewczyna, 10–14, Polska

„Moja znajoma, trochę starsza ode mnie, została zgwałcona, kiedy wracała do domu... Było mi jej bardzo szkoda. Po tej sytuacji przez pewien czas nie chciałam nigdzie wychodzić. Nie wychodziłam wcale. Jedynie myślałam o: ‘szkoła-dom, szkoła-dom, szkoła-dom, szkoła-dom’. Staraliśmy się być w towarzystwie w razie wypadku.”

Marie, dziewczyna, 10–14, Polska

Marie w Polsce wyjaśniła również, że dziewczęta są narażone na te historie w mediach społecznościowych, co może mieć negatywne skutki psychologiczne:

„Myślę, że media społecznościowe mogą być budzić strach, ponieważ widziałam takie historie. Dziewczeta mogą nieustannie usłyszeć coś, a teraz boją się i nie czują się bezpiecznie.”

Molestowanie seksualne i napaść seksualna w przestrzeniach publicznych

Młode dziewczęta w Rumunii i Polsce szczególnie zgłosiły alarmujący wskaźnik przypadków molestowania seksualnego i napaści seksualnej w przestrzeniach publicznych. Obejmuje to bycie świadkiem publicznych masturbacji przez dorosłych mężczyzn, gwizdania, bycia nagrywanym w miejscu publicznym bez zgody, jak i również napaść seksualną, którą często nie zgłaszają do swoich opiekunów.

„Miałam takie sytuacje, kiedy miałam na sobie krótką spódniczkę, jakiś top i trąbili na mnie z samochodu. Działo się tak wiele razy. Pamiętam, że nagrywali mnie. Jest to oczywiście nieprzyjemne, ale co można zrobić. Tak jest wszędzie.”

Larysa, dziewczyna, 15–19, Polska

„Kiedy spacerujesz, mężczyźni zaczynają krzyczeć i nękać nas. Zdarza się tak bardzo często. Czasami nawet zwalniają jadąc samochodem. [To] sprawia, że się boją. Dlatego nie czuję się tak komfortowo, żeby chodzić samotnie.”

Danya, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Dla Anny w Rumunii jej doświadczenie molestowania seksualnego doprowadziło do tego, że „stara się nie mieć kontaktu z mężczyznami” (Anny, dziewczyna, 15–19, Rumunia). Podobnie Marie w Polsce stwierdziła, że od czasu napaści seksualnej „nie pozwalam się dotykać chłopcom”, co pokazuje trwały wpływ tych przestępstw na samopoczucie psychiczne i społeczne dziewcząt:

„Pewien mężczyzna z dzieckiem na rękach dotknął moich pośladków, potem mojego brzucha, a potem przeszedł wyżej. Odwróciłam się do tego mężczyzny, a on patrzył się na mnie z uśmiechem na twarzy. Powiedziałam potem o tym moim znajomym i powiedzieli, że to było okropne. Nigdy nie powiedziałam o tym moim rodzicom.”

Clara, dziewczyna, 15–19, Polska

Dziewczęta w Polsce i Rumunii zgłosiły, że doświadczają nękania ze strony chłopców i mężczyzn ze względu na ich narodowość, co pokazuje, w jaki sposób ich widoczność jako uchodźczyń może uczynić z nich cel dla drapieżnych chłopców i mężczyzn.

„Może to zwiększona uwaga ze strony Rumunów, a także chłopaków, ponieważ jest to dla nich ciekawostka. Jeśli Ukrainki przychodzą do rumuńskiej klasy, wszyscy stają się zainteresowani, ponieważ jesteśmy innymi dziewczynami.”

Anastasia, dziewczyna, 15–19, Rumunia



„Polscy chłopcy często podrywają ukraińskie dziewczyny w szkole... Kiedy przyjeżdża Ukrainka, która z nikim nie może znaleźć wspólnego języka, jest jeszcze bardziej bezradna niż on. Chłopak czuje się tu komfortowo i dochodzi do molestowania. To i tak się zdarza, ale z powodu sytuacji, w której ktoś przychodzi sam, automatycznie staje się bardziej bezbranny.”

Christie, dziewczyna, 15–19, Polska

Ponieważ młodym uchodźcom często brakuje systemów wsparcia społecznego w ich goszczących domach, kiedy szukają nowych znajomości, mogą oni być celem sprawców przemocy. W Rumunii Daniela opisała przypadek gwałtu, gdzie dziewczyna poznała oprawcę przez aplikację randkową po przyjechaniu do kraju z Ukrainy. Zgłosiła, że policja nie podjęła żadnych działań ze względu na narodowość oprawcy. Takie historie ukazują zwiększoną podatność na zagrożenia młodych dziewcząt-uchodźczyń oraz przyczyniają się do niechęci ze strony dziewczyn, aby zgłaszać przemoc seksualną.

„Mam pewną sytuację: Znam dziewczynę, która przyjechała do Bukaresztu. Ponieważ nie miała przyjaciół, żadnych znajomych, weszła na stronę ‘Daivincic’²⁶. Poznała tam chłopaka. Był w porządku, ale kiedy się spotkali, zgwałcił ją. Poszli na policję, a oni powiedzieli, że nie jest obywatelem tego kraju i nie będą się nim zajmować.”

Daniela, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Rozpowszechnienie postaw obwiniających ofiary

Wśród trzech krajów badawczych, dziewczęta zgłosiły szczególną świadomość postaw obwiniających ofiary, w niektórych przypadkach powiązane z niechęcią w zgłaszaniu przestępstw policji:

„Ponieważ, jeśli pójdziesz na policję w Rumunii, powiedzą Ci, że ty to zrobiłaś [spowodowałaś] sama”

Inna, dziewczyna, 15-19, Rumunia

Alina opisała „logikę” obwiniania ofiar, którą usłyszała jako usprawiedliwianie popełnianej przemocy, w tym przemocy seksualnej:

„Sprowokowałaś go. Zastrzeliłem mężczyznę, ponieważ nie miał na sobie kamizelki kuloodpornej. Zgwałciłem, ponieważ była tak ubrana.”

Alina, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Na pytanie dlaczego nie zgłosiła doświadczenia napaści seksualnej do swoich rodziców, Marie wyjaśniła, że obwinialiby ją za prowokowanie napaści lub niebronienie się:

„Ponieważ mama zdecydowanie powiedziałaaby: ‘Ubierasz się zbyt wyzywająco’. Tata powiedziałaby: ‘Dlaczego nie powiedziałaś mi od razu? Uderzyłbym go w twarz’. Mój tata nauczył mnie bić i z tego powodu prawdopodobnie powiedziałaby: ‘Dlaczego się nie broniłaś?’”

Marie, dziewczyna, 10–14, Polska

Niektóre dziewczęta same podtrzymują postawy obwiniania ofiar. Może to sugerować, że dziewczęta internalizują narrację, która nie uznaje roli oprawcy za przyczynę przemocy seksualnej:

„Dziewczyny w moim mieście, które noszą takie krótkie topy i spódniczki, nie boją się niczego, są bardzo chronione i to tyle. A niektóre z nich ubierają się tak celowo i wychodzą, rozglądając się, czy nikt ich nie śledzi, szukając kogoś, kto je okradnie lub zgwałci.”

Antonina, 10–14, Ukraina

Dziewczęta zwracają się ku samoobronie

Kiedy spytane, o to, co musi się wydarzyć, aby dziewczęta czuły się bezpieczniej, często odpowiedziały, że szkolenie i wyposażenie dziewcząt, aby mogły same się bronić przed przemocą. Dziewczęta zgłosiły, że chciałyby zostać zaopatrzone w gaz pieprzowy i inny sprzęt do samoobrony.

„Myślę, że musisz kupić zestaw do samoobrony. Jest dostępny na Aliexpress, kosztuje tylko 50 zł i zawiera: błyśczyk paralizator, nóż motylkowy, specjalne pierścionki, które zamieniają się w maszynę do zabijania, krzyżyk, który otwiera się w ostry nóż, breloczek do kluczy, który zamienia się w pręt zbrojeniowy, duża, długa pałka.”

Rico, dziewczyna, 10–14, Polska

W niektórych przypadkach, takich jak Marie, zalecenie umożliwienia dziewczętom samoobrony było związane z jej doświadczeniem wojny jeszcze w Ukrainie, kiedy groźba przemocy skłoniła jej rodzinę do uzbrojenia się:

„Chciałbym dodać, że jako minimum dziewczęta powinny otrzymać gaz pieprzowy i nauczyć się samoobrony. Przydarzyła się taka sytuacja w moim mieście w Ukrainie, że wchodzili do mieszkań i zabijali ludzi. Taką mieliśmy masakrę... Więc mój tata dał mi pojemnik z gazem i pozwolił spać z nożem. A tata i mama spali z pistoletem taty. Tak niebezpiecznie było”.

Marie, dziewczyna, 10–14, Polska

Rola norm płci i edukacji

Oprócz wezwania do nauczania samoobrony i rozpoczęcia rozmów na temat niebezpiecznych sytuacji i sposobów ich unikania, dziewczęta wskazały na wpływ socjalizacji płciowej i zaleciły, aby chłopcy i mężczyźni byli kształceni w zakresie szacunku dla dziewcząt i kobiet.

„Chłopcy od najmłodszych lat powinni być uczeni, że kobiety nie są obiektami seksualnymi.”

Christie, dziewczyna, 15–19, Polska

Kalya w Rumunii określiła, że mężczyźni i chłopcy dopuszczają się przemocy przeciwko kobietom, ponieważ nie postrzegają ich jako istoty ludzkie i tłumaczy, że trzeba im powiedzieć:

„...Chłopcy słuchajcie są pewne rodzaje przemocy, których nie można robić, kobieta jest człowiekiem, nie możecie jej dotykać.”

Kalya, dziewczyna, 15–19, Rumunia

Marina w Polsce również omawia znaczenie edukacji w zwalczaniu przemocy ze względu na płeć. Jednakże w tym przypadku chciałaby się nauczyć, co robić w sytuacjach, w których jest narażona na przemoc:

„Myślę, że szkoły powinny uczyć o zachowaniu w niebezpiecznych sytuacjach. Ja na przykład, nie mam pojęcia, jak się zachować w przypadku napadci lub gwałtu.”

Marina, dziewczyna, 15–19, Polska

Napastowanie seksualne online

W szczególności w Polsce dziewczęta zgłosiły liczne przypadki napastowania seksualnego online. Obejmowało to doświadczenia catfishingu ze strony mężczyzn, którzy udawali nastolatków, otrzymywania niechcianych, nagich zdjęć od chłopców i mężczyzn – zarówno obcych, jak i osób, które dziewczęta znały w prawdziwym życiu, próśb o wysłanie intymnych zdjęć przez dziewczęta i dzielenie się w internecie intymnymi zdjęciami dziewcząt bez ich zgody, co również jest uznawane za wykroczenie związane z dziecięcą pornografią.

„Zdarzyła mi się sytuacja. Dorosły mężczyzna wysłał mi intymne zdjęcia. To było bardzo niekomfortowe. Chłopiec nieco starszy ode mnie również pisał do mnie i proponował intymne rzeczy. Znaliliśmy się w rzeczywistości, ale znalazł mój profil i zaczął wypisywać te rzeczy.”

Mariia, dziewczyna, 15–19, Polska

„Szkoly powinny uczyć o zachowaniu w niebezpiecznych sytuacjach.”

Niektóre z omawianych przez dziewczęta przypadków pokazały cienką granicę między nękaniami i zagrożeniami w Internecie i w prawdziwym życiu::

„Na Telegramie widzisz ludzi, którzy znajdują się w Twoim pobliżu.”

Nastya, dziewczyna, 15–19, Polska

„Uważam, że ta funkcja powinna być usunięta z Telegramu, ponieważ wiele razy zostałam przez to odnaleziona. Zauważyłam chłopca, siedzącego naprzeciwko mnie w autobusie, który dziwnie na mnie patrzył. Następnego dnia wysłał mi dziwne wiadomości i go zablokowałam.”

Sonia, dziewczyna, 15–19, Polska

Dziewczęta przekazały, że aplikacja online daivinchik jest używana przez zarówno dzieci, jak i dorosłych w wieku od 12 do 30 lat.

„Miałam również pewną sytuację, tącząc się na »daivinchik«. Poznałam chłopca, pisaliśmy przez tydzień, a potem zaczął pisać do mnie z prośbą o moją lokację... Zaczął wysyłać mi filmiki z mojego osiedla i powiedział, że już przyjechał, pytając mnie, gdzie jestem, ostatecznie go zablokowałam.”

Lada, dziewczyna, 10–14, Polska

W wywiadach z kluczowymi informatorami przedstawiciele organizacji społeczeństwa obywatelskiego na Ukrainie podkreślali również czynniki ryzyka związane z niską kontrolą rodzicielską nad nastolatkami, często powiązaną ze skutkami wojny (jak omówiono powyżej) oraz ogólną ograniczoną wiedzą opiekunów na temat cyberbezpieczeństwa - oba te czynniki przyczyniają się do podatności nastolatków na cyberprzestępstwa. Bez odpowiedniego nadzoru i edukacji w zakresie bezpieczeństwa w Internecie, dorastające dziewczęta mogą być narażone na zwiększone ryzyko wyzysku seksualnego i wykorzystywania, oszustw finansowych i innych rodzajów wykorzystywania w Internecie.

„Opiekunowie nie mają odpowiednich informacji i kontroli nad cyberbezpieczeństwem. Dlatego dziewczęta są bardziej narażone na wyzyskiwanie seksualne i wykorzystywanie, nie będąc nadzorowanymi, jak powinny korzystać z Internetu w bezpieczny sposób.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Ukraina

2.3 Edukacja

2.3.1 Jak eskalacja wojny wpłynęła na edukację młodzieży na Ukrainie?

Młodzież na Ukrainie, w Polsce i Rumunii doświadcza zakłóceń edukacji od czasu rozpoczęcia obecnej wojny w lutym 2022 roku. Wielu doświadczyło zakłóceń edukacji we wcześniejszych latach z powodu pandemii COVID-19 i pierwszego przejścia na tryb nauczania zdalnego.

Nawigowanie kształcenia w trybie stacjonarnym w czasie wojny

Dla wielu nastolatków na lub blisko linii frontu na Ukrainie zagrożenia ich bezpieczeństwa fizycznego w połączeniu ze zniszczeniami, lub zmianami przeznaczenia budynków szkolnych sprawiły, że nauczanie online jest jedyną możliwością. Szkoły w zachodnich i centralnych częściach Ukrainy otworzyły się na nowo z zastosowaniem dodatkowych środków bezpieczeństwa i ochrony, takich jak wybudowanie nowych lub wzmocnienie starych schronów. Jednak szkoły wciąż zmagają się z prowadzeniem zajęć stacjonarnych, często z powodu ograniczonych ilości schronów.

Młode dziewczęta na Ukrainie wyjaśniły, w jaki sposób zagrożenia ich bezpieczeństwa fizycznego spowodowane przez bezpośrednie zagrożenie ostrzeliwania przysłania ich doświadczenia edukacyjne. Międzynarodowi przedstawiciele NGO i miejscowego CSO na Ukrainie zasugerowali, że największym zagrożeniem dla kształcenia młodzieży w tych obszarach jest ciągły lęk przed ostrzeliwaniem:

„Dziewczęta i chłopcy, którzy uczą się w trybie stacjonarnym muszą chodzić do schronów i spędzać tam od dwóch do pięciu godzin nauki... W przyszłych miesiącach lub nadchodzących latach mogą być zagrożeni, [ponieważ] stan ich zdrowia psychicznego spowoduje, że będą zmuszeni porzucić nauczanie.”

Przedstawiciel agencji ONZ, mężczyzna, Ukraina

Zarówno młodsze, jak i starsze nastolatki wyrażały obawy dotyczące ryzyka związanego z edukacją stacjonarną. Dziewczęta w wieku od 15 do 19 lat były bardziej zaniepokojone niż ich młodsze koleżanki trudnościami związanymi z edukacją online w czasie wojny i uważały ją za niekorzystną dla jakości



ich nauki. Dziewczęta te preferowały edukację stacjonarną w miastach, które uważały za stosunkowo „bezpieczniejsze”, takich jak Kijów i Lwów. Podkreślały one w szczególności znaczenie bezpośredniej interakcji dla nauki i socjalizacji.

„[...] jeśli zostałyby wprowadzone zdalne nauczanie, przynajmniej w takich miastach, jak Kijów i Lwów, gdzie jest bezpieczniej, mogłoby to nawet pogorszyć jakość nauczania. Ponieważ, kiedy możesz być w tak relatywnie bezpiecznych miejscach, lepiej jest wprowadzić edukację bezpośrednią i mieć praktykę komunikowania się na żywo z nauczycielami lub uczniami, jeśli mówimy o uczelni lub uniwersytecie. Możesz czuć się bezpieczniej i otrzymywać lepszą jakość edukacji.”

Solomia, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Niezależnie od wieku, płci i krajów, młodzież dotknięta wojną wyraziła tęsknotę za chwilami, kiedy będą mogli wrócić do swoich szkół, zjednoczyć się ze swoimi kolegami z klasy i doświadczać „normalności” na nowo.

„Po prostu chciałabym wrócić do Ukrainy. Wrócić do mojej szkoły i przyjaciół.”

Nadiya, dziewczyna, 10–14, Rumunia

Wyzwania związane z edukacją online

Młodzież na Ukrainie tłumaczy, w jaki sposób przejście na zdalny tryb nauczania wraz z eskalacją wojny miało ogromny wpływ na zarówno ich nauczanie, jak i więzi społeczne.

„Oczywiście, że edukacja się zmieniła od [eskalacji wojny]. Kiedyś chodziliśmy do szkoły, mieliśmy kolegów ze szkoły, a potem przeszliśmy na nauczanie zdalne. Między nami jest teraz dużo gorsza komunikacja.”

Daria, dziewczyna, 10–14, Ukraina

Personel CSO, pracujący z młodzieżą podkreśla kluczową obawę, że brak regularnych, bezpośrednich interakcji w szkole, spowodowanych koniecznością edukacji online pozbawia młodzież na Ukrainie

istotnych możliwości socjalizacyjnych. Uważano, że młodszy nastolatki (od 10 do 14 roku życia) są szczególnie zagrożeni utratą istotnych umiejętności komunikacyjnych i więzi społecznych.

Dla dziewcząt przebywających na linii frontu w Ukrainie lub w jej pobliżu, edukacja online może być bezpieczniejsza niż zajęcia stacjonarne; jednak zgłaszały one, że na ich naukę duży wpływ ma ciągły niepokój i strach przed bombardowaniem, co według nich zakłóca ich uwagę i może być demotywujące. Dziewczęta rozmawiały również o praktycznych trudnościach, jakie napotykają w nauce, zwłaszcza gdy doświadczają okresów bez prądu w domu.

„Jest naprawdę ciężko uczyć się, kiedy przez cały dzień masz napady paniki i każdego dnia musisz biec do piwnicy z całą szkołą.”

Alyona, dziewczyna, 10–14, Ukraina

„Bardzo trudne stało się nawet robienie pracy domowej. W naszym domu wyłączyły się światła wieczorem i nie mieliśmy prądu przez długi czas. To wciąż się dzieje [od] czasu do czasu. W tych okolicznościach nie ma również szans na komunikację z nikim.”

Myroslava, dziewczyna, 10–14, Ukraina

Dziewczęta zgłosiły, że łatwo się demotywują, ponieważ nauczanie online wymaga wysokiego poziomu samodyscypliny i umiejętności organizacyjnych. Zgłosiły również, że ukraińska krajowa platforma edukacji online ma ograniczone narzędzia komunikacyjne i kooperacyjne konieczne dla uzyskania nauczania zdalnego na wysokim poziomie i głównie opiera się na e-mailach i czacie w kwestiach komunikacji pomiędzy kolegami i nauczycielami. Dziewczęta powiedziały, że stosowanie tablic i wirtualnych klas nie było bardzo skuteczne. Z powodu tych ograniczeń wielu opisało komunikację ze swoimi nauczycielami, jako trudne.

„Zauważyłam ogromny brak klarowności podczas nauczania online; zawsze miałam wrażenie, że nauczanie w trybie stacjonarnym było dużo lepsze. Możliwość bezpośredniej interakcji z moimi nauczycielami stanowiła dużą różnicę, co pomagało mi skutecznie zrozumieć moje lekcje. Również uważam, że nasi nauczyciele nie są w stanie przedstawić materiału edukacyjnego, tak samo, jak kiedyś.”

Tatyana, dziewczyna, 10–14, Ukraina

Przedstawiciele Organizacji Pozarządowych i Klastra, pracujący z młodzieżą z niepełnosprawnościami zwrócili uwagę na to, jak ograniczone możliwości komunikacyjne w nauczaniu online, mogą być trudne dla dziewcząt i chłopców z niepełnosprawnościami.

„Młode dziewczęta z niepełnosprawnościami, w szczególności z niepełnosprawnościami intelektualnymi doświadczają ogromnych trudności w angażowaniu się w zajęcia online lub nawet w korzystaniu z narzędzi, lub platform

internetowych. Nauczyciele nie są w stanie zaangażować tych dzieci przez platformy online, w porównaniu do interakcji bezpośrednich.

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Personel CSO pracujący z młodzieżą na Ukrainie podkreślił obawę w kwestii długotrwałych skutków ciągłej przerywanej edukacji dla młodzieży, które mogą wpłynąć na ich przejście do wyższej edukacji i kariery zawodowej. Jest to powodem zaniepokojenia w szczególności dla starszych nastolatków, ponieważ osiągają oni kluczowe kamienie milowe w edukacji, które prawdopodobnie mogą wpłynąć na ich możliwości zawodowe.

„Nie posiadam żadnych danych, ale według subiektywnej opinii ekspertów, wyniki akademickie i jakość nauczania spadła prawdopodobnie o 50 procent.”

Przedstawiciel CSO, pracujący z młodzieżą, Ukraina

Spółeczno-ekonomiczne i międzysektorowe bariery w kształceniu

Kształcenie online znacząco opiera się na dostępie do urządzeń, prądu i łączności z internetem. W sytuacjach, gdzie uczniowie nie mają stałego dostępu, wymagane jest od nauczycieli bardziej elastyczne podejście w kwestiach terminów oddawania prac. Młode dziewczęta omówiły trudności związane z dostępem, którym stawiają czoła ze względu na ich przesiedlenia i utratę źródła utrzymania przez ich rodziny.

„Nie mogłam uczęszczać do szkoły przez miesiące, po tym, jak zostaliśmy przesiedleni. Nie miałam laptopa lub internetu. Zostawiliśmy wszystko w tyle. Nic nam nie pozostało.”

Hanna, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Wiele rodzin w takich sytuacjach przedkładało pilne potrzeby nad zakup nowych urządzeń technologicznych, takich jak laptopy czy tablety, dysponując ograniczonymi środkami finansowymi. Dostęp do niezbędnej technologii i stabilnego połączenia internetowego zostały odnotowane jako szczególnie trudne dla młodzieży z gospodarstw domowych o niskim statusie społeczno-ekonomicznym. Pracownik CSO, pracujący z młodzieżą ze społeczności romskiej podkreślił, jak ograniczony dostęp w połączeniu z powszechnymi normami, które ignorują kształcenie dziewcząt, tworzy wielowarstwowe bariery w nauczaniu.

„75 procent romskich rodzin... nie ma w swoich domach żadnych gadżetów, takich jak laptopy czy komputery. W połączeniu z tradycyjną perspektywą na temat kształcenia dziewcząt, w jaki sposób romska dziewczyna ma uzyskać dostęp do nauczania w tych okolicznościach?”

Lokalny CSO, pracujący z romską młodzieżą, kobieta, Ukraina



Lea, 16-letnia przesiedlona wewnętrznie dziewczyna, rozmawia ze swoją babcią na Ukrainie. Zdjęcie: Mychajło Miszczenko, © Plan International

2.3.2 Jak przesiedlenia wpłynęły na edukację młodzieży?

Dziewczęta-uchodźczynie w Polsce i Rumunii opisały wyzwanie związane z przejściem na nowy system kształcenia, w tym **dostosowanie się do innego języka, programu nauczania i poziomu udzielanego wsparcia edukacyjnego**. Jednakże młode dziewczęta i chłopcy również wymienili zalety wiążące się z systemami edukacyjnymi w ich goszczących krajach.

Wyzwania i możliwości związane z dołączeniem do nowego systemu edukacji

Dorastające dziewczęta w Polsce niezmiennie wymieniały trudności związane z barierami językowymi, co wpływa na ich włączenie w polski system kształcenia i osiągnięcia akademickie.

„Miałam bardzo złe oceny, ponieważ nie rozumiałam języka polskiego. Ciężko się go uczyłam, ale wciąż dostawałam niedostateczne [oceny]. Cieszyłam się, kiedy dostawałam ocenę niedostateczną. Wyłącznie mój nauczyciel języka angielskiego był dla mnie życzliwy.”

Yuliia, dziewczyna, 10–14, Polska

„Odkąd przyjechałam do Polski, mam bardzo złe oceny. Mimo to, że bardzo dużo się uczę, w szczególności języka polskiego, wszystkie moje oceny są wciąż niedostateczne.”

Alexandra, dziewczyna, 10-14, Polska

Młodzież również zgłosiła, że różnice pomiędzy polskim a ukraińskim systemem szkolnym utrudnia ich integrację.

Oba systemy obejmują trzy etapy: szkoła podstawowa, gimnazjum i szkoła średnia. Lecz polski system obejmuje wymagania dotyczące wydajności, aby przejść do następnego etapu. Dorastające dziewczęta z Ukrainy zgłosiły, że często mają trudności z osiągnięciem wymaganych wyników, więc nie są w stanie przejść do kolejnego etapu edukacyjnego.

Dziewczęta-uchodźczynie w Polsce również zgłosiły, że podręczniki oraz materiały nie są zaprojektowane w taki sposób, aby ułatwiać dostęp dla ukraińskich uczniów.

Niektóre z nich zgłaszały również, że czują się pod presją i są zestresowane koniecznością spełnienia wymagań polskiego systemu przez nauczycieli, a nie otrzymują w tym zakresie wsparcia.

„Nie rozumiem tematów i mamy surowych nauczycieli, do których nie mogę się udać po pomoc. Nie mogę do nich podejść na przerwie i poprosić o wytłumaczenie na nowo tematu, ponieważ jestem bardzo emocjonalna. Jeśli

podniosą na mnie głos, wpadam w histerię. Przeszliśmy przez pięć tematów na matematyce i nie rozumielałam żadnego z nich.”

Daria, dziewczyna, 10–14, Polska

„Niektórzy nauczyciele oni... po prostu nie traktują mnie za dobrze. Na przykład nauczyciel był dla mnie niemiły, więc nauczyłam się odpowiadać w taki sposób, aby bronić moich granic i siebie.”

Polina, dziewczyna, 10–14, Polska

Podobne wyzwania zostały odnotowane w przypadku dziewcząt-ucchodźczyń w Rumunii. Przepisy rządowe nakazały, że od dnia 1 maja 2023 r., młode dziewczęta i chłopcy-uchodźcy z Ukrainy muszą być zarejestrowani w krajowym systemie edukacyjnym, aby kwalifikować się do pomocy finansowej.²⁷ Jednakże dziewczęta-uchodźczynie zgłosiły, że bez adekwatnych umiejętności językowych i wsparcia od rządu w celu ich poprawy, nie będą one w stanie nadążyć za zajęciami. Wiele zgłosiło, że kontynuowanie nauczania w trybie zdalnym z Ukrainy może bardziej odizolować je od regularnych interakcji społecznych w ich goszczących społecznościach. Aby zapewnić, że edukacja ich dzieci nie zostanie przerwana i spełnione zostaną kryteria, kwalifikujące do wsparcia finansowego, niektórzy opiekunowie zgłosili, że zapisali swoje dzieci zarówno na platformę edukacyjną rządu ukraińskiego, jak i do krajowego systemu edukacji Rumunii.

„Moja mama chce, żebym dołączyła do rumuńskiego systemu edukacyjnego. Ale ja nie chcę tu chodzić do szkoły. Nie rozumiem nic ze względu na język.”

Elina, dziewczyna, 10–14, Rumunia

W przeciwieństwie do trudności w adaptowaniu się do języka rumuńskiego wiele nastolatków, biorących udział w tym badaniu w Rumunii, podkreśliło zalety możliwości dostępu do wysokiej jakości programów języka angielskiego poprzez rumuński system kształcenia.

„Język stanowił barierę, ale moja determinacja nauczenia się języka angielskiego zniwelowała tę lukę. Na początku interakcje w nowym środowisku były wyzwaniem, ale szybko stały się okazją do poprawy moich umiejętności językowych i dostosowania się do nowej kultury edukacyjnej.”

Katerina, dziewczyna, 10–14, Rumunia

Opiekunowie obawiają się długoterminowego wpływu na edukację nastolatków

Opiekunowie w Polsce i Rumunii również wyrazili obawy w kwestiach wpływów na nauczanie młodzieży ze

względu na zmiany pomiędzy systemami kształcenia, przewidując trudności w ewentualnym powrocie do ukraińskiego systemu.

„Początkowo nasze dziewczęta i chłopcy przeszli na zdalny tryb nauczania. Potem przenieśliśmy się do ukraińskich szkół w Polsce. Teraz zaczęły chodzić do polskich szkół. Ich umiejętności językowe nie są wystarczająco rozwinięte, ale każdego dnia jest coraz mniej szkół ukraińskich. Moje dzieci zmieniły program nauczania i szkołę trzy razy w [ciągu] ostatniego półtora roku. Nie wiemy, czego się nauczyły lub czy w ogóle się uczą. Jeśli, któregoś dnia wrócimy do Ukrainy, nie jestem pewna, czy również będą w stanie nadążyć za systemem.”

Opiekunka, Polska

Opiekunowie w Rumunii są również zaniepokojeni tym, że młodzież może utknąć pomiędzy dwoma systemami; wkładając wysiłek w zdobywanie kwalifikacji i certyfikatów, które mogą nie zostać uznane przez jeden lub drugi system.

„Istnieją ośrodki prowadzące zajęcia z języka rumuńskiego, nie wydając certyfikatów, co nie jest akceptowane przez zarówno ukraińskie, jak i rumuńskie szkoły. W celu uzyskania certyfikatu, dziewczęta i chłopcy muszą zostać przyjęte do ukraińskich klas, ale ilość tych ośrodków i szkół zmniejsza się każdego dnia. A więc, jak nasze dzieci nauczą się języka i zintegrują się w z systemem edukacyjnym?”

Opiekunka, Rumunia

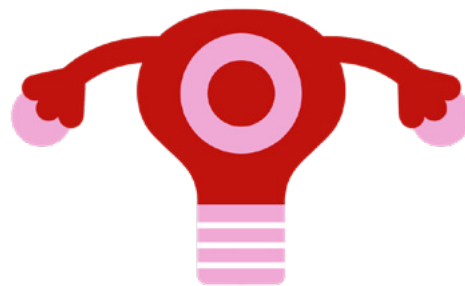
Opiekunowie szczególnie obawiają się o to, że starsze dziewczęta w wieku od 15 do 19 lat pozostaną akademicko znacznie w tyle z powodu, tego, co uważają za niższą jakość edukacji w społecznościach przyjmujących. Obawiają się, że negatywnie wpłynie to na ich możliwości perspektyw edukacyjnych i zawodowych.

Jednakże niektórzy opiekunowie w Rumunii wierzą, że udział młodzieży w nowym systemie edukacyjnym jest ważny, z uwagi na zarówno niepewność w kwestii przyszłości, jak i potencjalny pozytywny wpływ na ich samopoczucie, w tym komunikację rówieśniczą i umiejętności socjalizacyjne.

„Nasze dzieci nie uważają nauki rumuńskiego za konieczną. Moja córka mówi: „Co ja zrobię z rumuńskim? Czy nie wrócimy na Ukrainę? Chcę chodzić do szkoły w Ukrainie”. Rozumiem ją. Ale nie wiemy, co przyniesie przyszłość. Trudno jest im powiedzieć, że możemy nie być w stanie wrócić. Muszą więc nauczyć się języka i zintegrować”.

Opiekunka, Rumunia

2.4 Zdrowie i prawa seksualne i reprodukcyjne



2.4.1 Jaki wpływ miała wojna na zdrowie seksualne i reprodukcyjne młodzieży?

Młode dziewczęta w każdej grupie wiekowej zgłosiły wyzwania związane z dostępem do informacji i usług w kwestii ich zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Obejmuje to **otrzymywanie ograniczonej edukacji seksualnej** i **doświadczenie utrudnionych rozmów w domu na temat problemów SRHR**. Wiele z tych problemów istniało przed eskalacją wojny, co jeszcze bardziej ograniczyło ich dostęp.

Wyzwania w uzyskaniu dostępu do usług SRHR

W Ukrainie personel CSO zgłosił, że dostęp do państwowych usług SRHR dla każdego został ograniczony z powodu zniszczeń szpitali i klinik, ograniczeń i zakłóceń w szerszym systemie opieki zdrowotnej podczas wojny. Odnotowali szczególnie wpływ na ogólny dostęp do antykoncepcji i usług w kwestii planowania rodziny. Zgłoszono również problemy w dostarczaniu antykoncepcji awaryjnej oraz dostępie do zarządzania klinicznego dla ofiar gwałtów w strefach bliskich lub na linii frontu, z powodu zamknięcia aptek, uszkodzenia placówek i zakłóceń łańcuchów dostaw. Na obszarach, gdzie usługi SRHR są udzielane za darmo w państwowych szpitalach i klinikach, wiele kobiet i dziewcząt wciąż stawia czoło znaczącym barierom w dostępie, w tym długi czas oczekiwania na wizyty.²⁸

Grupy zepchnięte na margines, w tym dziewczęta ze społeczności romskiej uważają, że ograniczenia finansowe stanowią dodatkową barierę w uzyskaniu dostępu do usług SRHR. Przedstawiciel CSO, pracujący z młodymi dziewczętami z romskiej społeczności podkreśla, że są one szczególnie wrażliwe na brak już ograniczonych usług SRHR, ze względu na brak wiedzy w kwestiach darmowych usług dostępnych dla nich. Według przedstawiciela CSO młode dziewczęta ze społeczności romskiej mogą mieć niższą frekwencję szkolną niż ich rówieśnicy, więc tracą też możliwości otrzymywania informacji w szkole na temat SRHR i gdzie uzyskać dostęp do tych usług.

Ograniczone prawa zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego w Polsce i Rumunii

W Polsce niedawne ograniczenia²⁹ w kwestii praw seksualnych i reprodukcyjnych, w tym dostęp do antykoncepcji i aborcji, zostało odnotowane przez miejscowych przedstawicieli CSO oraz I/NGO, jako główne bariery w dostępie do tych usług dla zarówno uchodźczyń, jak i dziewcząt z przyjmujących społeczności. Mimo że są przesłanki, że zostanie ono wkrótce zreformowane, polskie prawo aborcyjne jest obecnie jednym z najsurowszych w UE.³⁰

Wiele dziewcząt z różnych grup wiekowych w Polsce stwierdziło, że nie otrzymało żadnych informacji na temat darmowych usług SRHR, ani od krajowych, ani pozarządowych organizacji. Wyłącznie kilka młodych dziewcząt w wieku od 15 do 19 lat wyraziło świadomość usług SRHR. Jednakże podkreśliły one trudności, których doświadczają w uzyskaniu dostępu do tych usług, spowodowane długim czasem oczekiwania na wizyty i zbyt wysokimi cenami klinik prywatnych.

„Nie mam pojęcia na temat usług związanych ze zdrowiem i prawami seksualnymi i reprodukcyjnymi. Do tego momentu nie otrzymałam na ten temat żadnych informacji.”

Tanya, dziewczyna, 10–14, Polska

„Same usługi konsultacyjne SRHR kosztują od 200 zł wzwyż. Jak mam otrzymać konsultację, kiedy ledwo mamy pieniądze na podstawowe potrzeby.”

Maria, dziewczyna, 15–19, Polska

W Rumunii aborcja jest legalna wyłącznie do 14 tygodnia. Od roku 2021 prawa oraz usługi zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego również napotkały trudności, ponieważ rząd Rumunii zaprzestał finansować dotacje na antykoncepcję oraz edukację seksualną, doprowadzając do zamknięcia klinik.³¹

Wpływy wojny na zdrowie menstrualne

Dziewczęta opisały, jakie wpływy na ich zdrowie fizyczne, w tym zdrowie menstrualne miało przeżywanie kryzysu i przesiedlenia:

„W tym samym czasie mój cykl menstruacyjny zatrzymał się na kilka miesięcy, przyczyniając się do stresu. Wszystkie te zmiany, wraz z koniecznością ucieczki wyjątkowo z małymi walizkami z ubraniami, które już nie pasują, sprawiły, że wszystko stanowi większe wyzwanie.”

Nastya, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Przechodzenie menstruacji podczas kryzysu, stres, który sam w sobie może wpłynąć na regularność i intensywność ich miesiączek, może mieć olbrzymi wpływ na codzienne życie i zdrowie dziewcząt.

„Zazwyczaj cierpię na okropne bóle przedmiesiączkowe... Nie potrafię nawet zrozumieć, kiedy moja miesiączka się rozpocznie, ze względu na swój nieregularny cykl, co sprawia, że nie mogę niczego zaplanować w życiu podczas swojej miesiączki.”

Ivana, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Lokalizacje i źródła finansowe dziewcząt były ogromnymi czynnikami odnotowanymi, jako te, które wpływają na ich dostęp do produktów zdrowia menstrualnego oraz usług na Ukrainie od czasu eskalacji wojny. Obawy o zdrowie fizyczne również były przytaczane, jako bariery w dostępie, szczególnie u dziewcząt znajdujących się na linii frontu. Personel NGO, pracujący z młodzieżą na Ukrainie zgłosił, że dziewczęta, które zostały wewnątrznie przesiedlone i te z wiejskich obszarów również borykają się z problemami dostępu do usług SRHR.

„Po eskalacji wojny dziewczęta, mieszkające na obszarach pod ostrzałem lub na linii frontu nie miały nawet dostępu do bieżącej, lub ciepłej wody. Apteki były zamknięte. Nie miały wcale dostępu do menstruacyjnych produktów higienicznych. Wiele z nich korzystało z aplikacji, aby sprawdzić, w jaki sposób mogą zrobić swoje własne menstruacyjne produkty higieniczne, korzystając ze starych prześcieradeł lub zasłon.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Dla dziewcząt mieszkających w placówkach opiekuńczych nie ma prawie żadnego wyboru w odniesieniu do produktów menstruacyjnych, które mogą mieć, rzekomo ponieważ personel nie konsultuje się z nimi. Personel CSO, pracujący z bezbronną młodzieżą na Ukrainie zwrócił uwagę na lukę w wiedzy i świadomości personelu i zarządu placówek na temat SRHR z często panującymi tradycyjnymi poglądami i tabu.

„Dziewczęta objęte opieką instytucjonalną mają dostęp do takich produktów do higieny menstruacyjnej, które zapewnia dana instytucja. Te dziewczęta nie mają własnego kieszonek, aby wybrać preferowany produkt. Niektórzy dyrektorzy tych instytucji mają błędne poglądy na temat używania

tamponów. Większość z nich pracuje w tej samej instytucji od ponad 30–40 lat, więc utrzymują te stare stereotypy. Dlatego na przykład zapewniają dziewczętom zazwyczaj podpaski higieniczne”.

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Analogicznie, personel CSO na Ukrainie zgłosił, że stereotypy i błędne informacje w kwestiach używania produktów menstruacyjnych również panują wśród opiekunów. Starsze dorastające dziewczyny w Ukrainie również podkreśliły brak świadomości wśród swoich opiekunów w kwestii produktów, takich jak kubeczki menstruacyjne oraz bielizna miesięczkowa, jak i również trwałość błędnych informacji, takich jak przekonanie ich opiekunów, że używanie tamponów może wpłynąć na ich dziewictwo.

„Właśnie przypominałam sobie, że mieliśmy podobne pytanie w naszej ankiecie dotyczącej edukacji seksualnej i niektóre dziewczęta stwierdziły, że szczególnie preferują podpaski, ponieważ słyszały od matek, że używanie tamponów, kiedy wciąż jesteś dziewicą, nie jest w porządku, że będzie miało to złe konsekwencje dla twojego zdrowia i że zanim będziesz doświadczać jakichkolwiek interakcji seksualnych, nie wolno ci używać tamponów.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, Ukraina

Dziewczęta w Polsce i Rumunii również zgłosiły doświadczanie trudności w kwestii uzyskania dostępu do produktów menstruacyjnych, w szczególności tych, z których korzystały w Ukrainie, jak i również doświadczanie problemów związanych z barierami językowymi i trudnościami finansowymi.

„Dziewczętom, które dopiero zaczynają miesiączkować, trudniej jest poprosić o pomoc. Na przykład, jeśli przydarzy się to w szkole, może to być dla nich trudne ze względu na barierę językową. W Polsce dostęp do produktów higienicznych nie jest tak otwarty, jak w Ukrainie. W toaletach jest papier toaletowy, ale niestety nie ma żadnych podpasek, ani tamponów.”

Christie, dziewczyna, 15–19, Polska



2.4.2 W jaki sposób wojna wpłynęła na dostęp do kompleksowych informacji na temat SRHR dla młodzieży?



Według dorastających dziewcząt w wieku od 10 do 19 lat i przedstawicieli międzynarodowych NGO oraz miejscowych CSO istnieją problemy z opieką seksualną i reprodukcyjną oraz prawami seksualnymi i reprodukcyjnymi w trzech krajach, Polsce, Rumunii i Ukrainie.

Stałe tematy tabu ograniczają dostęp do informacji SRHR

Dyskusje na temat SRHR w trakcie grup fokusowych oraz wywiadów często spotkały się z niezdecydowaniem młodzieży i opiekunów w każdym z trzech krajów badawczych. Dziewczęta wytłumaczyły jak tabu dotyczące tematu może ograniczać dostęp młodzieży do kompleksowych informacji w kwestii SRHR oraz może umożliwiać utrzymywanie się szkodliwych mitów. Wiele z nich również zgłosiło, że temat seksu jest często unikany w domach. Powiedzieli, że trudno jest im rozmawiać o zdrowiu seksualnym ze swoimi opiekunami.

Rola opiekunów i środowisko rodzinne w umożliwianiu dostępu do właściwych informacji SRHR oraz jakościowych usług mogą okazać się kluczowe. Jednakże personel CSO, pracujący z przesiedlonymi rodzinami również podkreślił, że opiekunowie mogą unikać szukania profesjonalnej opieki w szczególności dla dziewcząt, z powodu negatywnych postaw związanych z usługami zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego. Takie postawy są często kierowane przez normy społeczne i błędne informacje, które piętnują korzystanie z takich usług przez młodzież.

„Pracownicy społeczni naszych partnerów chcieli zapisać członków rodziny na rutynowe kontrole lekarskie, w tym czternastolatkę na wizytę ginekologiczną. Jednakże jej matka stanowczo odmówiła udzielenia swojej zgody... Wierzymy, że matka obawiała się, że inni ludzie pomyślą, że jej córka została zgwałcona, jeśli ta uda się do ginekologa.”

Lokalna CSO, pracująca z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Młodzież otrzymuje ograniczoną kompleksową edukację seksualną

„W mojej szkole nie otrzymaliśmy jeszcze żadnej edukacji seksualnej.”

Tamara, dziewczyna, 10–14, Ukraina

Wiele dziewcząt w wieku od 10 do 14 lat w Ukrainie zgłosiło nieotrzymanie żadnej kompleksowej edukacji seksualnej (KES) w szkołach, wskazując lukę w krajowym systemie edukacyjnym. Personel NGO i CSO, pracujący z młodzieżą w Ukrainie podkreślił, że ta luka w KES istniała przed eskalacją wojny, a teraz się pogorszyła. W dużej mierze jest to spowodowane trudnościami z dostarczaniem edukacji seksualnej online. Poza ogólnymi barierami, z którymi boryka się młodzież wskutek otrzymywania kształcenia online, istnieje również opór w kwestii adresowania tego wrażliwego tematu, a więc może on nie być traktowany, jako priorytet w programie nauczania.

„Edukacja seksualna zawsze była ograniczona. Ale wcześniej chodziło bardziej o treść. Teraz dziewczęta i chłopcy, którzy mają trudności w uzyskaniu dostępu do edukacji online, doświadczają również takich samych trudności w uzyskiwaniu dostępu do edukacji seksualnej. Więc jest jeszcze gorzej.”

Lokalna CSO, pracująca z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Niektóre młode dziewczęta na Ukrainie zgłosiły uczenie się na temat SRHR podczas kursu o nazwie „Zdrowie, Bezpieczeństwo i Dobrostan”. Jednakże dziewczyny jak Katalina czuły, że ten kurs nie dostarczył wystarczających informacji:

„Mieliśmy lekcje w szkole na temat Zdrowia, Bezpieczeństwa i Dobrostanu, która obejmowała niektóre informacje w kwestii menstruacji, ale były one bardzo ograniczone.”

Katalina, dziewczyna, 10–14, Ukraina

Według dorastających dziewcząt w wieku od 10 do 19 lat na Ukrainie oraz tych w Polsce i Rumunii, które uczą się zgodnie z krajowym systemem edukacyjnym online, prowadzonym na Ukrainie, edukacja seksualna, mimo

że obecna w programie szkolnym, jest wprowadzana późno, wraz z ósmą klasą na lekcjach biologii, kiedy uczniowie mają od 13 do 14 lat.

„Mieliśmy jedno zajęcia z SRHR podczas zajęć z biologii. Jednakże nasi nauczyciele po prostu postanowili ominąć ten temat. Większość nauczycieli nawet unika podawania ograniczonych informacji podczas zajęć biologii.”

Yuliya, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Dziewczeta pomiędzy 15 a 19 rokiem życia dodały, że informacje SRHR są często albo pomijane, bardzo ograniczane, albo przedstawiane w nieobiektywny i tradycyjny sposób. Dziewczyny zgłosiły niektóre przypadki podręczników, w tym szkodliwe treści, które używają języka obwiniającego ofiary gwałtu.

„W podręczniku jest cały dział obwiniający poszkodowanych, w tym samym czasie usprawiedliwiają sprawców. Nic na temat tego, w jaki sposób edukować dziewczęta i chłopców w zakresie reagowania na przemoc lub jak unikać używania przemocy wobec kogokolwiek.”

Klaudia, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Przedstawiciele CSO wyrażają obawy, że obecna edukacja seksualna, która promuje szkodliwe stereotypy i normy dotyczące seksu i seksualności, może mieć negatywny wpływ na zdrowie i samopoczucie nastolatków.

„Wciąż istnieje wiele pewnych stereotypów w ukraińskim społeczeństwie na temat edukacji seksualnej. Te stereotypy utrudniają dostęp dla młodych dziewcząt, w szczególności, kiedy opiekunowie nie są otwarci na rozmowy ze względu na mocno zakorzenione tematy tabu. Ponadto nauczyciele, a czasami nawet psychologowie nie chcą rozmawiać o tych problemach i udzielać informacji młodym dziewczętom.”

Lokalny CSO, pracujący z młodzieżą, kobieta, Ukraina

W Polsce dziewczęta-uchodźczynie również zgłosiły ograniczenia w zakresie KES, przy czym starsze nastolatki twierdzą, że nie uczestniczyły w żadnych zajęciach SRHR odkąd przenieśli się do polskiego systemu edukacyjnego.

Źródła informacji na temat SRHR wśród młodzieży

Podstawowe źródła informacji SRHR zgłoszone przez dziewczęta w wieku od 10 do 14 lat to te uzyskiwane od matek lub opiekunek, a następnie rówieśnicy. Niektóre dorastające dziewczęta zgłaszały, że w domu panuje cisza na ten temat i nie czują się komfortowo inicjując takie rozmowy. Inne wyjaśniły, że opiekunki mają mniej

czasu na rozmowy o tych problemach ze względu na fakt, że na ich barkach spoczywa więcej obowiązków, spowodowanych kryzysem. W zamian dziewczęta kierują się do swoich rówieśników w celu uzyskania informacji. Z kolei starsze nastolatki zgłaszały, że dostęp do informacji uzyskują głównie w Internecie za pośrednictwem sieci społecznościowych i platform internetowych. Niewiele było dyskusji na temat tego, czy te źródła informacji zmieniły się od czasu eskalacji wojny.

„Zdobyłam swoją wiedzę na temat SRHR przez sieci społeczne i książki. W sieciach społecznościowych można znaleźć bardzo fajnych seksuologów, którzy udzielają informacji.”

Svitlana, dziewczyna, 15–19, Ukraina

„W większości wypadków szukam źródeł online, takich jak strony internetowe lub media społecznościowe, a czasami książek, w celu nauczenia się o zmianach, których doświadczą moje ciało.”

Maria, dziewczyna, 15–19, Polska

Odpowiedzi chłopców w wieku od 10 do 14 lat na Ukrainie również wskazały brak dostępu do odpowiednich informacji SRHR. Niektórzy zgłosili uzyskiwanie anegdotycznych informacji, zamiast otrzymywanie ich przez jakiegokolwiek formalne kanały, odzwierciedlając braki zorganizowanej i kompleksowej edukacji seksualnej lub komunikacji.

„Tu i tam. Zdobyłam informacje w kwestii SRHR tu i tam, jeśli inni ludzie w ogóle o tym rozmawiali. Nic więcej.”

Octavian, chłopiec, 10–14, Ukraina

W międzyczasie niektórzy starsi nastolatki wyrazili doświadczenie trudności w kwestiach identyfikowania błędnych informacji dostępnych w źródłach online:

„Znajdowanie informacji na temat SRHR nie jest w ogóle trudne. Ale zrozumienie, co [jest] prawidłową informacją, a co nie, jest często mylące.”

Vlad, chłopiec, 15–19, Ukraina

Analogicznie młodzi chłopcy w Rumunii zgłosili, że szukają informacji w internecie. Wspomnieli również, że rozmawiają z opiekunami, ale wyjaśnili, że zależy to od bliskości ich relacji oraz od tego, czy czują, że mogą otwarcie komunikować się bez poczucia wstydu:

„Musimy mieć te lekcje, ponieważ ten temat prawdopodobnie nie jest omawiany w większości rodzin, a dla dziecka jest to po prostu niezręczne, aby podejść i spytać. Więc myślę, że jeśli rozważymy to z systemowego punktu widzenia, co najmniej w 10 klasie, 9 klasie, powinny być lekcje takie jak ta, tak aby [dziewczęta i chłopcy] rozumiały.”

Ivan, chłopiec, 15–19, Rumunia

Ponadto chłopcy w wieku od 15 do 19 lat w Rumunii zgłosili poczucie większego komfortu w rozmowie z ojcami lub innymi męskimi postaciami z rodziny, lub bliskiego otoczenia, bardziej niż z kobietami. Jednakże wielu chłopców zgłosiło utratę źródeł podstawowych informacji w przypadkach, gdzie opiekunowie lub mężczy członkowie rodzin zostali powołani do wojska w wyniku stanu wojennego, pozostawiając tym samym chłopców bardziej narażonych na dezinformację.

„Nie mogę po prostu iść do mamy w jakimkolwiek momencie i powiedzieć »Powiedz mi, o tym i o tamtym«. Ale znowu wygląda to dość dziwnie z zewnątrz dla chłopaków. Pytać o coś rodziców, w szczególności mamy. Z tatą sprawa wygląda inaczej, ponieważ to mężczyzna rozmawiający z mężczyzną.»

Oleg, chłopiec, 15–19, Rumuni



2.5 Młodzież i normy płciowe

2.5.1 Jak kryzys wpływa na doświadczenia dojrzewania dziewcząt i chłopców?

Uczestnicy podczas dyskusji w grupach fokusowych omawiali, jak eskalacja wojny wpłynęła na ich doświadczenia związane z **kluczowym etapem życia**, jakim jest dorastanie. Oni i inni interesariusze podkreślali, w jaki sposób normy dotyczące płci kształtują ich doświadczenia - i jak te normy zmieniły się w wyniku kryzysu.

Zwiększone obowiązki dorosłych

Wiele dorastających dziewcząt w różnych grupach wiekowych na Ukrainie, w Polsce i Rumunii zgłosiło wzrost obowiązków związanych z pracami domowymi w wyniku zmiany struktury i dynamiki gospodarstwa domowego od czasu eskalacji wojny. W wyniku stanu wojennego oraz powołania do armii, ojcowie i inni mężczyźni, dorośli członkowie rodzin są nieobecni w wielu domach. Wydaje się, że ciężar dodatkowych obowiązków domowych i życia dorosłego spadł bardziej na dziewczęta, niż na chłopców, które zgłosiły, że często wykonują zajęcia, tradycyjnie przypisane do ich płci, takie jak gotowanie, sprzątanie oraz opiekowanie się młodszym rodzeństwem, w celu wsparcia swoich opiekunek.

„Również sprzątam i gotuję. Moja mama pracuje cały dzień, a moja siostra jest za mała na te rzeczy. Więc pomagam mojej mamie.”

Natalie, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Dziewczęta w gospodarstwach domowych z jednym opiekunem, szczególnie tych prowadzonych przez samotne pracujące matki, zgłaszały, że biorą na siebie ciężar opieki nad młodszym rodzeństwem i angażują się w prace domowe. Dla młodych dziewcząt w Polsce i Rumunii podobnie jak ich rówieśników z Ukrainy bardziej dorosłe obowiązki, w tym role opiekuńcze, stały się kluczową częścią ich codziennej rzeczywistości. Opiekunowie również zgłosili, że niektóre dziewczęta-ucchodźczynie podejmują pracę na pół etatu, aby dołożyć się do przychodu rodzinnego.

Jestem przyzwyczajona do pomagania matce w obowiązkach domowych. Odkąd nasz tata nie jest z nami, jestem sama z moją mamą. Sprzątam i gotuję, kiedy ona pracuje.”

Olya, dziewczyna, 10–14, Polska

Dorastający chłopcy w wieku od 10 do 14 lat również opisali, jak eskalacja wojny wpłynęła na ich organizację czasu i role w domach. Opisali, że przeszli od dzieciństwa do pełnienia ról dorosłych, które są mocno nacechowane płciowo – przy czym niektórzy omawiali poczucie obowiązku opiekowania się swoimi rodzinami podczas nieobecności ojców lub starszych braci.

„To tak jakby wojna odebrała nam nasze dzieciństwo i zamieniła je w tym przerażającym światem dorosłych.”

Dmytro, chłopiec, 10–14, Ukraina

Zmiana postrzegania tradycyjnych ról płciowych

Podczas gdy eskalacja wojny doprowadziła do tego, że młodzież doświadcza wzmocnienia tradycyjnych ról płci, jak i również oczekiwań i potrzeb podjęcia bardziej dorosłych obowiązków podczas kryzysu, istnieją również oznaki, że zakłócenie „normalnego” życia przyczyniło się do pewnych zmian w rolach i postawach względem płci. Jak Emiliya opisała, nieobecność mężczyzn w życiu codziennym wymaga od kobiet podjęcia się dodatkowych ról tradycyjnie przypisanych mężczyznom przez normy płci.

W ten sposób Emiliya wskazała, jak pokazało to szerszemu społeczeństwu i samym kobietom, że normy i role płci są konstruowane społecznie, a nie prawdziwie odzwierciedlają zdolności kobiet, ale raczej są ograniczeniem ich potencjału.

„... obecnie wielu mężczyzn udało się na linię frontu, a więc życie cywilne leży na barkach kobiet... I mam wrażenie, że pomaga to kobietom uświadomić sobie własną niezależność, ich możliwość do działania.”

Emiliya, dziewczyna, 15- 19, Ukraina

Angelina również opisała, jak eskalacja wojny zmusiła kobiety do podjęcia się obowiązków, które nie są zgodne z tradycyjnymi rolami płci. Jednakże dodała, że dodatkowy ciężar również przyniósł sporo wyzwań dla wielu kobiet.

„Wiele kobiet na Ukrainie było gospodyniami domowymi... Kiedy wszystko się nagle zmienia i jesteś wyrzucony za burtę: masz 40 lat i po raz pierwszy idziesz do pracy, jest to dla Ciebie bardzo trudne. To wyzwanie. To jedna strona. I w

naszym społeczeństwie mężczyzna jest obrońcą. Mężczyzna chroni Cię, a tutaj... To ty musisz być obrońcą i mamą i innymi rzeczami. Myślę, że jest bardzo ciężko.”

Angelina, dziewczyna, 15-19, Ukraina

Wśród trzech krajów badawczych, młode dziewczęta wykazały się znaczącą świadomością oczekiwań płciowych panujących w społeczeństwie i tego, jak one wpływają na wybory i doświadczenia dostępne dla zarówno dziewcząt, jak i chłopców. Uczestnicy dyskutowali, jak rozpowszechnianie tradycyjnych stereotypów kobiecości i męskości wpływa na osoby transpłciowe i niebinarne, które mogą odczuwać presję

do przestrzegania tradycyjnych ról i obowiązków, które nie są zgodne z ich tożsamością płciową.

„A więc w naszym kraju... właściwie wciąż istnieje seksizm w społeczeństwie, właściwie to nawet bardzo. Wciąż jesteśmy przyzwyczajeni do faktu, że nikt nic nie narzuca chłopcom, więc żyją oni, jak chcą...nie zawsze jest możliwe, aby kobieta sama zdecydowała, czego chce, ponieważ w rzeczywistości, powiedzmy, na kobietach ciąży duża presja.. W szczególności młode kobiety lub dziewczyny są zmuszone wpasować się w schemat. Jest to bardzo silne.”

Daryna, dziewczyna, 15-19, Ukraina



Młodzież z Ukrainy mieszkająca w Warszawie na warsztatach animacji Kurs mistrzowski z animacji.
Fot: TKaczor © Plan International

Przypadek 3: Inna, Ukraina

Inna to 15-latką, mieszkającą w pobliżu Kijowa, na Ukrainie. Należy do społeczności romskiej, a jej pasją jest muzyka, którą realizowała w swojej miejscowej szkole muzycznej przed eskalacją wojny. Inna opisała swoje życie przed lutym 2022 roku, jako przepełnione radością. Lubiła chodzić do szkoły, spędzać czas z bliskimi znajomymi oraz zagłębiać swoje pasje i miłość do muzyki.

Jednakże wraz z eskalacją wojny życie Inny drastycznie się zmieniło. **„Teraz każdy dzień jest nieprzewidywalny. Odgłosy syren są jak przerażająca ścieżka dźwiękowa naszych żyć,”** powiedziała, rozważając ciągły strach przed bombardowaniem, który towarzyszy jej w codziennej rutynie. W domu sytuacja jest równie pełna wyzwań. Inna opisała ciągły stan czujności, którego doświadcza jej rodzina. **„Nawet w naszym własnym domu nie czujemy się już bezpiecznie. Noce są najtrudniejsze z niekończącymi się odgłosami syren.”**

Wojna również wpłynęła na jej życie towarzyskie. **„Kiedyś się śmiałam i bawiłam z przyjaciółmi po szkole. Teraz wielu odeszło i tęsknię za nimi każdego dnia,”** podzieliła się. Mimo że Inna i jej przyjaciele starają się utrzymywać kontakt przez platformy mediów społecznościowych, nie zamienia to wartościowego czasu, który spędzali wspólnie.

Pomimo tych wyzwań Inna powiedziała, że odnajduje tymczasową ucieczkę w muzyce. **„Kiedy gram na pianinie i śpiewam, zapominam na chwilę o wojnie. To mój mały świat pokoju.”** Jednak wymagający charakter jej planu zajęć oraz obowiązki domowe pozostawiają niewiele czasu na muzykę. **„Chciałabym mieć więcej czasu na granie na pianinie. Ale teraz, szkoła i domowe obowiązki pochłaniają cały mój czas.”**

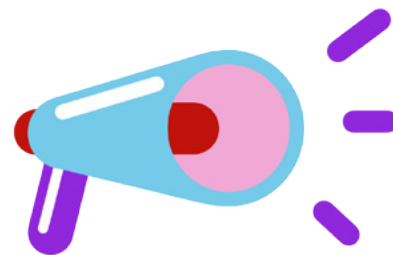
Inna również omawia, jak ta nowa rzeczywistość znacząco wpłynęła na jej edukację i poczucie bezpieczeństwa. **„Brakuje mi balansu zajęć online i na miejscu. Teraz chodzenie do szkoły wydaje się być ryzykowną podróżą każdego dnia,”** powiedziała na temat przejścia z hybrydowego trybu nauczania na zajęcia wyłącznie stacjonarne. Patrząc w przyszłość, aspiracje Inny zmieniły się: teraz chce odgrywać kluczową rolę w przyszłości Ukrainy. **„Chciałam być piosenkarką, ale teraz marzę o byciu prawnikiem, aby dokonywać zmian w moim kraju.”** Jest to ambicja, którą jak mówi, jej rodzina wspiera.

Wojna w Ukrainie dogłębnie ukształtowała życie Inny. **„Byłam beztruską nastolatką. Teraz wyczekuję dnia, w którym życie znów będzie normalne.”**

„ Chciałam być piosenkarką, ale teraz marzę o byciu prawnikiem, aby dokonywać zmian w moim kraju. ”



2.6 Partycypacja młodzieży



2.6.1 W jaki sposób młodzież udziela się w podejmowaniu decyzji?

Nastolatków zapytano, w jaki sposób uczestniczą w podejmowaniu decyzji, jak angażują się w życie swoich społeczności i jak zmieniło się to od czasu eskalacji wojny. Ich odpowiedzi podkreśliły znaczenie **ułatwiania inkluzji głosu nastolatków na wszystkich poziomach podejmowania decyzji, które mają wpływ na ich życie.**

Na poziomie gospodarstwa domowego

Młode dziewczęta i chłopcy zgłosiły poczucie wyłączenia z rodzinnego podejmowania decyzji. Mimo że niektórzy opiekunowie podali, że konsultują się z nastolatkami, nie dzieje się tak w przypadku poważnych problemów, takich jak decyzja w sprawie przeprowadzki, spowodowana kryzysem. Młodzież ogólnie nie jest włączana w proces decyzyjny w tych przypadkach.

„Przy niektórych decyzjach słuchają mnie. Na przykład mówię im, żeby zrobili na obiad barszcz i to robią, ale w niektórych kwestiach, moja mama i tata podejmują decyzje.”

Yevgen, chłopiec, 10–14, Ukraina

Podczas gdy młodzież zgłosiła, że według nich niektóre kwestie wykraczają poza ich obawy lub odpowiedzialność, dziewczęta w szczególności omawiały problemy komunikacyjne z opiekunami i wyraziły, że często czują się niezrozumiane lub niesłyszane. Dziewczęta w Ukrainie zgłosiły, że opiekunowie konsultują się z nimi głównie w sprawie ich harmonogramu, co może być związane z zależnością opiekunów od dostępności starszego rodzeństwa do opieki nad młodszymi dziećmi, gdy opiekunowie pracują.

Podobnie w Polsce, choć dziewczęta w wieku od 15 do 19 lat zgłaszały, że mają wpływ na niektóre decyzje rodzinne, były to głównie te dotyczące życia codziennego. Zgłaszały że często pyta się ich o preferencje dotyczące posiłków i spędzania czasu wolnego. Jednakże ich zaangażowanie jest znacznie rzadsze w odniesieniu do ważnych decyzji, takich jak decyzja w kwestii opuszczenia Ukrainy.

Zazwyczaj proszą mnie o podjęcie decyzji dotyczących posiłków lub zabrania kota do domu. Jednakże nie jestem pytana o zdanie w pewnych sytuacjach, takich jak nasza przeprowadzka do Polski.”

Aleksandra, dziewczyna, 10–14, Polska

Z powodu presji, stresu i lęku wojny, personel NGO, pracujący z rodzinami zgłosił, że opiekunowie często muszą podejmować szybkie decyzje dla dobra swoich rodzin. Może to oznaczać, że kluczowe decyzje są podejmowane bez konsultacji z młodzieżą, ponieważ działanie jest ważniejsze od uczestnictwa.

„Wielu opiekunów zostaje zmuszonych do podjęcia natychmiastowych, krytycznych decyzji, co pozostawia niewiele miejsca na konsultacje z dziećmi. Na przykład podczas ewakuacji, masz bardzo ograniczony czas. Musisz być szybki, aby uratować rodzinę. Żadne konsultacje w tych tematach nie mają miejsca, co uważam, że jest zrozumiałe.”

Lokalna przedstawicielka CSO pracująca z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Czynniki wpływające na udział w podejmowaniu decyzji

Zakorzenione normy społeczne, uprzedzenia i dyskryminacja również odgrywają rolę w udziale młodzieży w podejmowaniu decyzji. Dla zmarginalizowanych grup w szczególności, panujące praktyki, które normalizują wyłączenie młodzieży z podejmowania decyzji, mogą się nasilać w trakcie kryzysu. Na przykład pracownik CSO, pracujący ze społecznością romską na Ukrainie wyjaśnił, jak patriarchalne i tradycyjne postawy kształtują podejmowanie decyzji:

„W naszej kulturze patriarchalnego społeczeństwa, decyzje rodzinne są dokonywane wyłącznie przez mężczyzn lub starsze kobiety. To nie jest wyjątek; wiele kultur i mniejszości ma podobne struktury.”

Lokalna CSO pracująca z romską młodzieżą, kobieta, Ukraina

Dla młodzieży mieszkającej w instytucjach, wyłączenie z podejmowania decyzji w kwestii ich własnego życia było normą przed eskalacją wojny. Środowiska, które ignorują głos młodzieży, stanowią ogromną barierę w ich aktywnym udziale.

„Te dziewczęta i chłopcy aspirują do zostania lekarzami lub budowniczymi, jednakże mówi im się, żeby poszły do szkoły zawodowej na fryzjerstwo. Ze względu na ich instytucjonalizację pozbawieni są możliwości wpływania na decyzje w kwestiach swojej przyszłości.”

Lokalna CSO pracująca z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Zmarginalizowani nastolatki, którzy często spotykają się ze stereotypami i uprzedzeniami, tacy jak członkowie społeczności LGBTQI+, mogą być wyłączeni z podejmowania decyzji w niektórych przypadkach, z powodu ich niewidzialności w społeczeństwie i lęku konsekwencji mówienia na forum. Pracownicy CSO, pracujący z młodzieżą LGBTQI+ podkreślili wagę umożliwiania dostępu do kanałów i przestrzeni dla młodzieży, aby bez strachu mogli uczestniczyć w podejmowaniu decyzji.

„Młodzież LGBTQI+ jest bardzo niewidoczna w społeczeństwie. Większość z nich w wieku od 15 do 19 lat boi się dzielić tym, kim naprawdę są z powodu piętnowania i dyskryminacji. Jednakże są oni całkiem aktywni tutaj, w naszych ośrodkach dla młodzieży LGBTQI+. Aktywnie biorą udział w podejmowaniu decyzji, nie tylko przez mechanizmy, ale również osobiście przedstawiają wiele sugestii każdego dnia.”

Lokalna CSO pracująca ze społecznością LGBTQI+, kobieta, Ukraina

W Rumunii starsi nastolatki opisali kluczowy czynnik, który mają wrażenie, że wzmocni ich umiejętność do uczestniczenia w podejmowaniu decyzji: mianowicie lokalne prawo pracy, które umożliwia im rozpoczęcie pracy od 16 roku życia.³² Oprócz uzyskania większej niezależności, połączyli zarabianie pieniędzy z władzą, a co za tym idzie możliwością podejmowania decyzji.



2.6.2 Jak młodzież uczestniczy w wolontariacie i aktywizmie od eskalacji wojny?

Ten raport ujawnił, że poziom działań wolontaryjnych różni się wśród młodych dziewcząt w Ukrainie. W Ukrainie młodsze dorastające dziewczęta zgłosiły poprawę w swoim uczestnictwie w wolontariacie od czasu eskalacji wojny, podczas gdy w Polsce i Rumunii dziewczęta borykają się z ograniczeniami w kwestiach swojego udziału, takimi jak bariery językowe, presja rówieśnicza i brak motywacji.

Zaangażowanie dziewcząt w wolontariat i aktywność w Ukrainie

Odnotowano, że dziewczęta na Ukrainie biorą udział w działaniach wolontariackich od czasu eskalacji wojny, w tym zbiórki na siły zbrojne poprzez sprzedawanie samodzielnie wykonanych bransoletek i ciasteczek z wróżką oraz udzielanie się w społecznościach, w celu pomocy starszym ludziom i zwierzętom. Niektóre przekazały, że doświadczają barier w uczestnictwie, takich jak restrykcje ze względu na wiek:

„Ze względu na mój wiek nie miałam zbyt wielu możliwości, aby to robić, ponieważ często, aby zostać wolontariuszem, trzeba być dorosłym.”

Natasha, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Inne wyjaśniły, jak strach przed nękaniami przez rówieśników sprawia, że są niechętnie uczestniczyć:

„Myślę, że obecnie przez to samo nękanie, dziewczyny i chłopcy są bardzo niepewni i ciągle myślą, że zostaną wyśmiani za robienie czegoś, co chcą robić. I przez tę niepewność wiele z nich siedzi cicho i w niczym nie biorą udziału.”

Anichka, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Personel CSO, pracujący z młodzieżą zwrócił uwagę na różnice płciowe w poziomach uczestnictwa młodzieży, gdzie dziewczęta zazwyczaj są bardziej aktywne w wolontariacie, w porównaniu z chłopcami.

„Zazwyczaj widzimy częsty udział ze strony dziewcząt i bardzo rzadko ze strony chłopców [...]” Chłopcy zazwyczaj ignorują takie rzeczy.”

Lokalna CSO pracująca z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Starsza młodzież LGBTQ+ przekazała, że są aktywni i zaangażowani w wolontariat i działania społeczne wewnątrz społeczności LGBTQ+ w Ukrainie, gdzie odnajdują poczucie bezpieczeństwa i akceptacji.

„Widzę, że są całkiem aktywni w społeczności [...] jest to bezpieczne miejsce. Dlatego uważam, że bardzo ważne jest dla nich to poczucie przynależności do tego miejsca. To nawet nie jest miejsce. Tak, to ludzie, którzy tam są.”

Lokalna CSO pracująca z młodzieżą, kobieta, Ukraina

Zaangażowanie dziewcząt w wolontariat i aktywność w Polsce i Rumunii

Młodsze dorastające dziewczęta w Polsce zademonstrowały relatywnie niski poziom zaangażowania w wolontariat, pomimo chęci zaangażowania się. Wskazywały, że często miał na to wpływ brak wsparcia ze strony opiekunów w uczestniczeniu w zajęciach pozaszkolnych oraz bariery językowe. Ci, które uczestniczą w wolontariacie, często skupiają się na pomaganiu społecznościom ukraińskim, generując fundusze poprzez sprzedaż ręcznie robionych towarów.

„Chcę być wolontariuszką. Proszę o to moja mama już bardzo długo. Poznałam dziewczynę w szkole, jest Tatarką. Ustaliliśmy, że będziemy malowały i sprzedawały rysunki. [...] Moja mama mówi, że nikt od nas nic nie kupi. Wycofałam się w sobie i już nie rysuję. Teraz myślę, że sama brzydko rysuję.”

Asya, dziewczyna, 10–14, Polska

Z kolei dziewczęta w wieku od 15 do 19 lat w Polsce i Rumunii wykazały ogólnie mniejszy entuzjazm w angażowaniu się w wolontariat i aktywizm niż ich młodsze koleżanki. Niektóre dziewczęta wyjaśniły, że mają inne ważniejsze obowiązki, podczas gdy pozostałe, tak jak Natalia, wyraziły poczucie wypalenia i utratę morale, kiedy ich starania nie przynoszą zmian.

„W większości wypadków, kiedy zostajesz wolontariuszem, motywacją do pracy jest chęć uzyskania jakiejś reakcji. Często ludzie biorą to za pewnik. Kiedy nie uzyskasz żadnej reakcji, motywacja znika.”

Natalia, dziewczyna, 15–19, Rumunia

2.7 Wizja na przyszłość



2.7.1 Jakie są wizje młodzieży dotyczące ich przyszłości i przyszłości Ukrainy?

Podczas badania młode dziewczęta i chłopcy zostali spytani o wizję powojennej przyszłości. Ich odpowiedzi pokazały determinację nie tylko do odbudowy, ale również do stworzenia równiejszej i inkluzywnej Ukrainy. Jako eksperci w zakresie kluczowych wyzwań stojących przed młodzieżą podczas tej wojny, ich spojrzenie na to, co jest potrzebne do zapewnienia lepszej przyszłości dla Ukrainy, powinno być kluczowe dla wysiłków na rzecz odbudowy.

„Jako młodzież jesteśmy przyszłością Ukrainy. Jesteśmy bardzo doświadczeni w wielu strefach, co sprawi, że nasz kraj będzie bardziej rozwinięty. Doskonale się i ludzi wokół mnie poprzez pokazywanie pozytywnego nastawienia każdego dnia, aby zapewnić, że reprezentuję swój kraj dobrze na Ukrainie i w całej Europie.”

Katerina, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Początkową sprawą nadrzędną wyrażoną przez dziewczęta we wszystkich z trzech krajów, było pilne odbudowanie tego, co zostało zniszczone na Ukrainie, przy czym zarówno młode dziewczęta, jak i chłopcy widzieli siebie w roli istotnych uczestników w odbudowie Ukrainy:

„Na początku będziemy musieli wszystko odbudować... Potem może jakoś rozwiązać problemy z edukacją.”

Tatiana, dziewczyna, 10–14, Ukraina

„Wielu ludzi straciło swoje domy i biznesy. Odbudowa i naprawa zajmie dużo czasu. Chcę powiedzieć, że rozwój Ukrainy powinien być naszym priorytetem.”

Svitlana, dziewczyna, 10–14, Ukraina

„Odbudujemy nasz kraj i sprawimy, że będzie jeszcze lepszy.”

Vadym, chłopiec, 10–14, Ukraina

W wizjach przyszłości Ukrainy wśród dziewcząt wyraźnie odznaczyła się determinacja nie tylko do odbudowy, ale również poprawy społeczeństwa – w tym uzyskanie równych praw i możliwości, zwalczanie korupcji oraz zmiany mentalności i krzywdzących norm, w szczególności dla zmarginalizowanych grup:

„Marzę o przyszłości, w której jest więcej akceptacji społecznej oraz mniej uprzedzeń przeciwko nam samym.”

Oleksa, dziewczyna, 15–19, Rumunia

„Ludzie z niepełnosprawnościami są zawsze niewidzialni w Ukrainie... W przyszłości wierzę, że Ukraina będzie zdecydowanie bardziej inkluzywna i wyrozumiała [w] tych kwestiach... Może ten proces jest wciąż powolny, ale wiem, że będziemy mieli wysokie standardy inkluzywności w przyszłości.”

Olga, dziewczyna, 15–19, Ukraina

Dziewczęta podkreśliły potrzebę świadczenia MHPSS za kluczowe dla odbudowy Ukrainy po wojnie:

„Wybieram dobrostan emocjonalny. Myślę, że każdy z nas potrzebuje psychologa i zwiększonej komunikacji po wojnie, tak żeby każdy mógł z kimś porozmawiać o swoich doświadczeniach.”

Solomiya, dziewczyna, 10–14, Ukraina

Dla dziewcząt-uchodźczyń w Polsce i Rumunii ich wizje przyszłości formułują pytanie, gdzie wyobrażają sobie mieszkać. Wiele wyraziło ogromne pragnienie powrotu do Ukrainy, opisując jak tęsknią za swoimi rodzinami, przyjaciółmi i życiem, które miały przed eskalacją wojny.

„Wrócę do Kijowa. Kiedy wojna się skończy, wrócę tam i będę tam pracować.”

Oksana, dziewczyna, 10–14, Rumunia

Niektóre wyjaśniły, że mają na celu pozostać w swoim goszczącym kraju, aby tam wybudować swoją przyszłość, mimo że stawały czoła wyzwaniom integracji. Te aspiracje często dotyczą kojarzenia Polski i Rumunii z Europą lub Unią Europejską, które dziewczęta postrzegają za przewagę w ich dostępie do możliwości.

„Mimo że nie czuję się tu częścią społeczeństwa, nie widzę swojej przyszłości w Ukrainie. Chciałabym kontynuować swoją przyszłość w Polsce.”

Zhenya, dziewczyna, 15–19, Polska

„Chciałabym zostać w Europie, nie planuję wracać na Ukrainę. Wydaje mi się, że mam dostęp do lepszej jakościowo edukacji i większych możliwości życiowych w Europie.”

Irina, dziewczyna, 10–14, Rumunia

Analogicznie niektórzy chłopcy-uchodźcy w Rumunii wyjaśnili, że wolą uczyć się i pracować w Rumunii lub innym kraju europejskim ze względu na lepsze możliwości i wyższe zarobki. Jednakże chcieliby również prędzej czy później wrócić na Ukrainę, do swojej ojczyzny.

„Myślę, że wielu ludzi ma teraz szansę. Drzwi Europy są teraz otwarte. Więc można tu mieszkać i pracować. Lub zdobyć edukację w Europie i wrócić do Ukrainy. Europejski dyplom będzie już dużym plusem.”

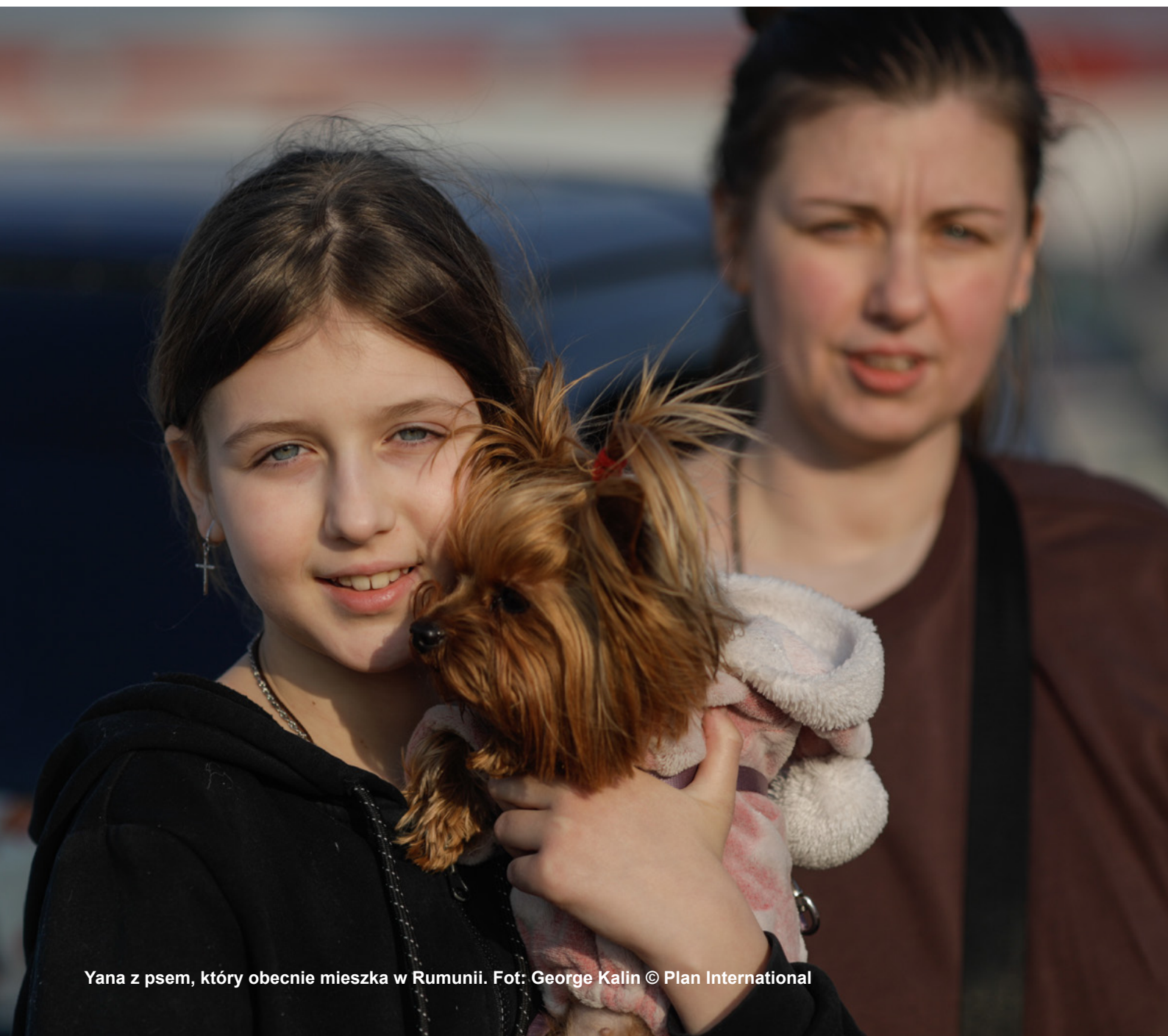
Mykhailo, chłopiec, 15–19, Rumunia

Niektóre dziewczyny, takie jak Daniela w Ukrainie, również wskazały, że ich wizja przyszłości jest częścią Europy:

„Będziemy świętować tygodniami. Może przez dwa, nawet trzy tygodnie. To będą święta. Nie będzie już odgłosów bomb. Nie będziemy się bać i każdy tego dnia będzie świętował zwycięstwo Ukrainy. Będziemy świętować jak nowoczesne kraje europejskie.”

Daniela, dziewczyna, 10–14, Ukraina

W międzyczasie interesariusze przewidują malejące zainteresowanie i wsparcie finansowe dla uchodźców z Ukrainy w sąsiednich krajach. Oczekują, że zwiększą się wyzwania dla rodzin uchodźców, mieszkających w Europie, w szczególności pod względem znalezienia pracy i dostępu do możliwości edukacyjnych.



3. Podsumowanie i zalecenia

3.1 Komentarz podsumowujący

Wojna na Ukrainie wpływa na dorastające dziewczęta i chłopców we wszystkich obszarach ich życia.

W obliczu licznych nowych wyzwań od czasu eskalacji wojny w lutym 2022 r., a także zaostreżenia istniejących problemów, w tym nierówności płci i trwałych skutków pandemii COVID-19, młodzież w Ukrainie, Polsce i Rumunii mimo wszystko radzi sobie z determinacją i odpornością w tej wyjątkowej i złożonej fazie ich życia. W dalszym ciągu pomija się wpływ wojny na płeć, zwłaszcza na nastolatki i młode kobiety w całej ich różnorodności, ponieważ większość społeczności międzynarodowej koncentruje się na pomocy wojskowej. Pomimo początkowych obszernych relacji w mediach i międzynarodowej reakcji na wojnę na Ukrainie, istnieje ryzyko, że wojna i jej skutki staną się kolejnym zapomnianym kryzysem humanitarnym, w miarę jak zmniejsza się uwaga poświęcana długoterminowemu wpływowi humanitarnemu na populację przesiedleńców wewnętrznych i uchodźców.

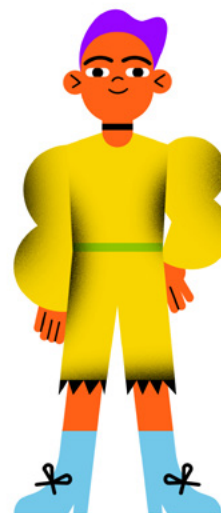
Dorastające dziewczęta biorące udział w tym badaniu, często wykluczane z podejmowania decyzji dotyczących własnego życia i polityki kształtującej ich doświadczenia i dostęp do możliwości, wykazały, że są świadome wpływu kryzysu na młodych ludzi. **Tylko poprzez skupienie głosów i punktów widzenia dorastających dziewcząt i chłopców, w całej ich różnorodności, w procesie decyzyjnym dotyczącym przyszłości Ukrainy, odbudowa doprowadzi do pokojowego, bardziej równego pod względem płci i inkluzywnego społeczeństwa dla wszystkich.**



3.2 Zalecenia

Poniższe zalecenia opierają się na kluczowych kwestiach poruszanych przez dorastające dziewczęta, chłopców, ich opiekunów i kluczowych interesariuszy pracujących nad ich wsparciem, którzy wzięli udział w tym badaniu.

Czerpią także z zaleceń opracowanych przez dorastające dziewczęta z Ukrainy, Polski i Rumunii, które wzięły udział w warsztatach walidacyjnych, podczas których omawiały wyniki badania. Zalecenia mają na celu podkreślenie priorytetów podniesionych przez uczestników tego badania oraz uwzględnienie ich sugestii i kierunków zmian.



Trwałe rozwiązania

W Ukrainie, Polsce i Rumunii:

- **Aby zaradzić i odwrócić tragiczne konsekwencje wojny, w tym jej wpływ na dorastające dziewczęta, potrzebne są rozwiązania zarówno długoterminowe, jak i zlokalizowane.** Obejmuje to darczyńców współpracujących z władzami krajowymi i lokalnymi w celu wzmocnienia rezyliencji systemów ochrony dzieci, edukacji i zdrowia, w tym poprzez inicjatywy mające na celu wspieranie służb socjalnych, pracowników socjalnych i nauczycieli.

MHPSS

W Ukrainie, Polsce i Rumunii

- Krajowe i lokalne rządy, ze wsparciem darczyńców **powinny pilnie zwiększyć dostępność usług zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego (MHPSS)** dla młodzieży i ich opiekunów w języku ukraińskim i rosyjskim. Niezbędne usługi MHPSS obejmują: indywidualne i grupowe usługi konsultacyjne; programy zapewniające rodzicom i ich dzieciom strategię radzenia sobie i rodzicielstwa pod presją; przyjazne przestrzenie dla dziecka, nastolatków i młodzieży; jednostki mobilne, aby dotrzeć do terenów wiejskich; działania na rzecz spójności społecznej na poziomie społeczności i usługi doradcze online lub telefoniczne, do których młodzież może uzyskać poufny dostęp.
- Władze krajowe i lokalne, przy wsparciu darczyńców, powinny finansować i wdrażać **ukierunkowane i długoterminowe interwencje MHPSS zarówno** wobec dorastających dziewcząt,



jak i dorastających chłopców, zwłaszcza że dorastający chłopcy angażują się w różne negatywne mechanizmy radzenia sobie i są narażeni na inne formy przemocy i zagrożeń w Internecie niż dorastające dziewczęta.

- Krajowe organy służby zdrowia w porozumieniu z organizacjami skupionymi na młodzieży powinny wdrożyć szeroko **rozpowszechnioną kampanię informacyjną** w mediach społecznościowych w języku ukraińskim, rosyjskim, polskim i rumuńskim, aby zwiększyć świadomość społeczną na temat usług MHPSS oraz odstigmatyzować szukanie pomocy w zakresie zdrowia psychicznego wśród młodzieży.

Edukacja i spójność społeczna

W Ukrainie:

- **Powrót do stacjonarnego trybu nauczania** na Ukrainie, gdzie jest to bezpieczne, powinna być priorytetem dla ukraińskiego Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz władz lokalnych, jak i również dla władz oświatowych w krajach goszczących, w tym w Polsce i Rumunii.
- Do odbudowy i **renowacji zniszczonych szkół wyposażonych w certyfikowane schrony** przeciwbombowe i dostęp do wody pitnej potrzebne jest dwustronne, wielostronne wsparcie darczyńców z sektora prywatnego. Wszystkie odnowione lub zrekonstruowane szkoły powinny być dostępne dla dzieci z niepełnosprawnościami z ustanowionymi szczególnymi strategiami reintegracji skierowanymi do tych dzieci.



W Polsce i Rumunii:

- Władze oświatowe powinny udoskonalić politykę edukacyjną, **aby zapewnić dodatkowe zajęcia językowe i zajęcia w trybie przyspieszonej nauki**, a także wspierać wzmocnienie zdolności nauczycieli do nauczania w klasach wielojęzycznych i kulturowych.

Na Ukrainie, w Polsce i Rumunii:

- Władze lokalne, w szczególności te odpowiadające za ochronę dziecka, w porozumieniu z lokalnymi usługodawcami oraz NGO, pracującymi z dotkniętą populacją młodzieży powinny podjąć **się ukierunkowanych działań wobec młodzieży** niezaangażowanej w nauczanie stacjonarne oraz zajęcia rekreacyjne.
- Lokalne władze oświatowe, zgodnie ze wskazówkami krajowych ministerstw edukacji i lokalnych dostawców usług edukacyjnych, muszą **opracować lokalne strategie, aby zaradzić znaczącym stratom w nauce**, które są szczególnie dotkliwe na obszarach oddalonych, oraz zapewnić zajęcia indywidualne w celu poprawy umiejętności socjalizacji i spójności społecznej wśród nastolatków. Obejmuje to określenie ścieżek przejściowych umożliwiających dzieciom w wieku szkolnym z Ukrainy reintegrację z formalnym systemem edukacji po powrocie do Ukrainy.
- **Wzmocniona współpraca** jest potrzebna pomiędzy krajowymi ministerstwami oświaty, aby rozpoznawać nauczanie poza granicami i dostosować krajowe programy nauczania na podstawie kompetencji.
- Międzynarodowi sponsorzy oraz władze narodowe muszą **kontynuować wsparcie programów edukacyjnych**, jako kluczowych platform dla spójności społecznej w Ukrainie i goszczących krajach, oraz za pomocą których można umocnić starania w krajach goszczących.

Ochrona przed przemocą / GBV

W Ukrainie, Polsce i Rumunii:

- W porozumieniu z organizacjami kobiecymi władze lokalne muszą zwiększyć swoje możliwości w **zakresie reagowania na przemoc ze względu na płeć skupiającego się na poszkodowanych**, w tym potencjału usługodawców, policji i wymiaru sprawiedliwości. W Ukrainie obejmuje to władze wszystkich szczebli



wdrażające na szczeblu krajowym i lokalnym niedawno ratyfikowaną konwencję stambulską.

- W ramach swoich zobowiązań na rzecz rozwiązania problemu przemyśle ze względu na płeć władze krajowe muszą **rozszerzyć profilaktykę GBV na uświadamiające programy dotyczące bezpieczeństwa w Internecie**, aby chronić dorastające dziewczęta przed rosnącym ryzykiem wyzyskiwania seksualnego, wykorzystywania seksualnego i handlu ludźmi w Internecie i w rzeczywistości.

W Polsce i Rumunii:

- Usługi GBV finansowane przez władze krajowe i wdrażane przez usługodawców **należy wprowadzić w wielu językach** oraz z jasnym komunikatem, że zgłaszanie przypadków nie wpłynie na status ochrony uchodźców.

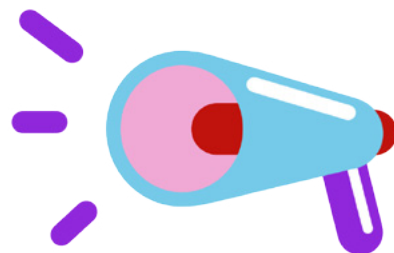
Dostęp do SRHR

W Ukrainie, Polsce i Rumunii

- Krajowe organy służby zdrowia i władze oświatowe powinny wspierać i inicjować projekty, **które poszerzają dostęp do kompleksowej edukacji seksualnej**, dostępnej w wielu językach, jak i również darmowego i poufnego dostępu online, przez telefon, social media oraz osobistego informacji na temat SRHR.
- Władze oświatowe powinny **wprowadzić kompleksową edukację seksualną, relacje oparte na szacunku i zapobieganie przemyśle ze względu na płeć od najmłodszych lat** jako standardowe elementy szkolnego programu nauczania.
- Władze oświatowe powinny zapewnić, aby wszechstronna **edukacja seksualna uwzględniła również orientację seksualną i tożsamość płciową**, aby umożliwić uczniom LGBTIQ+ poznanie ważnych informacji na temat zdrowia seksualnego w celu zachowania zdrowia, ale także by promować inkluzję i pełne szacunku rozmowy, także na temat równości płci, tożsamości płciowej i orientacji seksualnej. Kompleksowe zajęcia z edukacji seksualnej stanowią także okazję do zapewnienia nastolatkom, zwłaszcza dorastającym dziewczętom, informacji na temat sposobów ochrony przed ryzykiem wyzyskiwania i wykorzystywania seksualnego zarówno w Internecie, jak i w rzeczywistości.



Wspieranie udziału młodych dziewcząt w procesach podejmowania decyzji



- Darczyńcy międzynarodowi, krajowe i lokalne władze oraz międzynarodowe i krajowe społeczeństwo obywatelskie powinny zapewnić młodym ludziom dotkniętym wojną w Ukrainie, w tym dorastającym dziewczętom i młodym kobietom w całej swojej różnorodności, **formalne i nieformalne możliwości wpływania na swoją własną przyszłość** oraz pozwolić im brać udział w procesach podejmowania decyzji związanych z Ukrainą, w tym na poziomach lokalnych, krajowych i międzynarodowych.
- Darczyńcy międzynarodowi, władze krajowe i lokalne oraz międzynarodowe i krajowe społeczeństwo obywatelskie **powinny regularnie zasięgać opinii młodych ludzi, w tym dorastających dziewcząt i młodych kobiet w całej ich różnorodności**, a także uchodźców mieszkających obecnie w krajach przyjmujących, w tym poprzez rozwój platform internetowych, które zachęcają młodych uchodźców do wypowiedzania się na temat kwestii związanych z przyszłością Ukrainy.
- W Ukrainie, lokalne władze powinny zapewnić, że **zlokalizowane procesy uczestnictwa są dostępne dla młodych ludzi z niepełnosprawnościami** oraz są otwarte dla wewnętrznie przesiedlonych osób i nieprzesiedlonej młodzieży, w tym dorastających dziewcząt.
- Międzynarodowi darczyńcy i władze krajowe powinny **promować bezpośredni udział dorastających dziewcząt i młodych kobiet we wszelkiej swojej różnorodności poprzez wszystkie fora decyzyjne**, w tym poprzez ustanowienie mechanizmów poświęconym konsultacjom, które dążą do wysłuchania perspektyw kobiet i młodych ludzi, w szczególności dorastających dziewcząt. Należy zapewnić uczestnictwo osobom najbardziej zmarginalizowanym, na przykład społeczności romskiej, osobom LGBTIQ+ i młodym ludziom z niepełnosprawnościami.

Przypisy końcowe

- 1 „Od eskalacji wojny w Ukrainie” termin ten odnosi się do okresu od lutego 2022 r., kiedy to eskalowała trwająca od 2014 r. wojna na Ukrainie.
- 2 OCHA, UNHCR (2024). Ukraina: Podsumowanie Potrzeb Humanitarnych oraz Plan Reagowania i Regionalny Plan Działań na Rzecz Uchodźców (styczeń 2024) - Ukraina | ReliefWeb
- 3 OHCHR (2024). Aktualizacja dwuletnia. Ochrona ludności cywilnej: wpływ działań wojennych na ludność cywilną od 24 lutego 2022 r.
- 4 OHCHR (2024). Aktualizacja dwuletnia. Ochrona ludności cywilnej: wpływ działań wojennych na ludność cywilną od 24 lutego 2022 r.
- 5 UNHCR (2023). „Baza Danych dotyczących Populacji Uchodźców”, 24 października 2023 r., dostęp 24 kwietnia 2024 r.
- 6 UNHCR (2023). „Baza Danych dotyczących Populacji Uchodźców”, 24 października 2023 r., dostęp 24 kwietnia 2024 r.
- 7 UNHCR (2024). „Sytuacja w Ukrainie Sytuacja Uchodźców” (unhcr.org), dostęp 24 kwietnia 2024 r.
- 8 UNHCR (2024). „Sytuacja Uchodźców w Ukrainie Ruchy Ludności, Zestawienie Informacji #1”
- 9 Save The Children (2022). The Experiences and Well-being of Children Fleeing Ukraine, Listopad 2022
- 10 Mężczyźni w wieku od 18 do 60 lat mogą być wezwani do służby wojskowej oraz nie mogą opuszczać kraju. Jednakże istnieją szczególne przypadki, gdzie te jednostki mogą opuścić Ukrainę. Mężczyźni, którzy zostali usunięci ze służby wojskowej albo ci tymczasowo niezdolni do służby z powodów zdrowotnych, jak i również mężczyźni ze stwierdzonymi niepełnosprawnościami, mają prawo do opuszczenia kraju, pod warunkiem że posiadają konieczną dokumentację. VisitUkraine.today (2023). „Wyjazd mężczyzn za granicę w 2023 r.: co się zmieniło dla żołnierzy”
- 11 UNHCR (2024). „Sytuacja Uchodźców z Ukrainy: Polska”, dostęp 24 kwietnia 2024 r.
- 12 Od eskalacji wojny Rumunia stała się punktem tranzytowym dla wielu ludzi uciekających z Ukrainy przed osiedleniem się w innych krajach europejskich takich jak Węgry lub Niemcy, w pewnym momencie 3 miliony uchodźców przekraczało jej granice, od lutego 2022 r. Około 149 800 uchodźców z Ukrainy zarejestrowało się w ramach tymczasowej ochrony w Rumunii.
- 13 UNHCR (2024). Odpowiedź Regionalnych Uchodźców na Sytuację w Ukrainie
- 14 UNHCR (2024). Odpowiedź Regionalnych Uchodźców na Sytuację w Ukrainie
- 15 UNICEF (2024). „Ukraina - Dzieci linii frontu: walczące z urazem psychicznym, pod ziemią”, konferencja prasowa, 23 lutego 2024 r.
- 16 UNHCR (2024). Odpowiedź Regionalnych Uchodźców na Sytuację w Ukrainie
- 17 Education in emergency: strona internetowa Save Schools. Edukacja w sytuacjach awaryjnych (save-schools.in.ua), dostęp 6 maja 2024 r.
- 18 Rzecznictwo Planu International.
- 19 Potrzeby Humanitarne oraz Plan Działania – rzecznictwo Planu International.
- 20 Było to spowodowane zestawieniem wielu czynników, w tym wyzwani związanych z rekrutacją uczestników, co w niektórych przypadkach oznaczało, że uczestnicy nie mieszkali w tych samych strefach geograficznych, oraz obawy związane z bezpieczeństwem zarówno uczestników, jak i badaczy, które mogłyby powstać, jeśli gromadzenie danych odbyłoby się osobiście w niektórych lokacjach.
- 21 Rekrutacja uczestników w Polsce była ogólnie trudna, po części z powodu zmęczeniem badania wśród do-rastających dziewcząt oraz ich opiekunów
- 22 Na obszarach na południu i wschodzie Ukrainy, bliżej linii frontu, wszystkie szkoły pozostają zamknięte – dzieci w wieku szkolnym, które zamieszkują te obszary, mają jedynie dostęp do nauczania online.
- 23 Disability Rights International (2023). „Adresowanie sytuacji dzieci z niepełnosprawnościami w domach opieki, w ramach odpowiedzi Ukrainy”
- 24 Rząd Ukrainy zobowiązał się oraz rozpoczął reformację systemu opieki, traktując opiekę rodzinną jako priorytet: Oficjalna strona rządowa Ukrainy (2023). „Ministerstwo Polityki Społecznej: Ochrona praw ukraińskich dzieci jest priorytetem we współpracy pomiędzy Ukrainą a Unią Europejską | Rada Ministrów Ukrainy”, (kmu.gov.ua)
- 25 CARE International (2023). Szybka analiza w aspekcie płci: Ukraina. Październik 2023 r
- 26 Social media application
- 27 W odniesieniu do Programu 50/20: Dopomoha.ro (2023). „Warunki nowego programu”
- 28 CARE International (2023). Szybka analiza w aspekcie płci: Ukraina. Październik 2023 r
- 29 Human Rights Watch (2022). „Polski Trybunał Konstytucyjny cofa zmiany prawa reprodukcyjnego”, 22 października 2022 r.
- 30 Aljazeera.com (2024). „Polscy ustawodawcy stawiają krok naprzód w kwestii liberalizacji praw aborcyjnych”, 12 kwietnia 2024 r.
- 31 The Wire (2022). „In Romania, Hard-Won Abortion Rights Are Being Systematically Undermined”, 20 stycznia 2022 r.
- 32 Zgodnie z rumuńskim prawem pracy osoba fizyczna nabywa zdolność prawną do pracy w wieku 16 lat. Międzynarodowa Organizacja Pracy, Kodeks Prawa Rumunii, <https://www.ilo.org/dyn/travail/docs/1630/>



Until we are all equal

Podziękowania

Ten raport powstał na podstawie zgromadzenia danych i analizy przeprowadzonej przez Scruples Research oraz został zredagowany przez Jenny Rivett. Na zlecenie Planu International Wschodniej i Centralnej Europy, wraz z udziałem następujących oddziałów Planu International: Plan International Ukraina, Plan International Polska i Plan International Rumunia, oraz partnerzy Planu International z trzech badanych krajów: [Slavic Heart](#) oraz [Ruki Druziv](#) w Ukrainie, [Polish Humanitarian Action \(PAH\)](#) w Polsce i [Fundatia Națională pentru Tineret \(FNT\)](#) w Rumunii.

Chcielibyśmy podziękować młodym dziewczętom i chłopcom, ich opiekunom oraz personelowi NGO i CSO, który uczestniczył w badaniu. Bez ich udziału, badanie nie byłoby możliwe.

Szczególne podziękowania należą się również Louise Allen, Lawson Brunnock, Yeliena Dudko, Marianne Rowley, Sven Coppens, Camila Mariño, Aya Saeed, Natalia Baitemirova, Dominiki Cichockiej, Angelisa Diveny, Kristine Anderson, Anna MacSwan, Rilian Agunos, dr Lucia Rost, dr Jacqueline Gallinetti, Kathleen Sherwin, Enzo Tabet Cruz, Lindsey Hutchinson, Maureen Fordham, oraz studentom nauk społecznych z Kyiv-Mohyla Academy, którzy dokonali przeglądu literatury.

Okładka: Dwie siostry i przyjaciółka, które mieszkają w ośrodku zakwaterowania dla wewnątrznie przesiedlonych rodzin z Ukrainy (Prawa Autorskie Plan International)

Ilustracje: [Zhenya Oliiynk](#)

Projekt: [Amy Reinecke](#)

Redaktor: Anna Brown

O Planie International

Plan International jest niezależną organizacją rozwojową i humanitarną, która działa na rzecz praw dziecka i równości dziewcząt. Wierzymy w siłę i potencjał każdego dziecka, ale wiemy, że jest on często tłumiony przez ubóstwo, przemoc, wykluczenie i dyskryminację. I to właśnie dziewczęta są najbardziej poszkodowane.

Współpracując z dziećmi, młodzieżą, osobami wspierającymi i partnerami, dążymy do sprawiedliwego świata, walcząc z podstawowymi przyczynami wyzwań, przed którymi stoją dziewczęta i dzieci w trudnej sytuacji. Wspieramy prawa dzieci od urodzenia do osiągnięcia dorosłości i umożliwiamy dzieciom przygotowanie się na kryzysy i przeciwności losu oraz reagowanie na nie. Wprowadzamy zmiany w praktyce i polityce na poziomie lokalnym, krajowym i globalnym, wykorzystując nasz zasięg, doświadczenie i wiedzę.

Od ponad 85 lat gromadzimy innych zdeterminowanych optymistów, aby zmieniać życie wszystkich dzieci w ponad 80 krajach..

Nie zatrzymamy się, dopóki wszyscy nie będziemy równi.

Plan International

International Headquarters Dukes Court,
Duke Street, Woking,
Surrey GU21 5BH, United Kingdom

Tel: +44 (0) 1483 755155

Fax: +44 (0) 1483 756505

E-mail: info@plan-international.org

plan-international.org

Plan International East and Central Europe

Published in 2024. Text © Plan International



facebook.com/planinternational



x.com/planglobal



instagram.com/planinternational



linkedin.com/company/plan-international



youtube.com/user/planinternationaltv